

Računovodstveni okvir i izvještavanje o kreditnom riziku u bankama

Kovačić, Larisa

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:862538>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-28**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Diplomski sveučilišni studij Računovodstvo i revizija

**RAČUNOVODSTVENI OKVIR I IZVJEŠTAVANJE O
KREDITNOM RIZIKU U BANKAMA**

Diplomski rad

Larisa Kovačić

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Diplomski sveučilišni studij Računovodstvo i revizija

**RAČUNOVODSTVENI OKVIR I IZVJEŠTAVANJE O
KREDITNOM RIZIKU U BANKAMA**

**ACCOUNTING FRAMEWORK AND REPORTING ON CREDIT
RISK IN BANKS**

Diplomski rad

Larisa Kovačić, 0067524263

Mentor: Prof. dr. sc. Vesna Vašiček

Zagreb, rujan, 2019.

LARISA KOVAČIĆ

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je DIPLOMSKI RAD

(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, 09. 09. 2019

L. Kovačić

(potpis)

SAŽETAK

Kao subjekti od javnog značaja banke su važne ne samo za pojedince koji u njoj drže svoja sredstva, već i za stabilnost gospodarstva i javnih financija svake države. Izloženost rizicima može banke dovesti u poteškoće i upravo zato je potrebno njima adekvatno upravljati. Krediti čine najzastupljeniju stavku u aktivi banke što potencira značaj kreditnog rizika. Ukoliko dužnik ne može ispuniti svoju obvezu u pogledu vraćanja glavnice kredita i plaćanja kamata, to za banku predstavlja rizik. Predmet ovog rada je računovodstveni aspekt kreditnog rizika. Kako bi upravljanje kreditnim rizikom bilo učinkovito potrebno je imati odgovarajući računovodstveni okvir za praćenje, evidentiranje i izvještavanje o kreditnom riziku. Računovodstvo mora osigurati podatke za izračun kreditnog rizika, potrebno je provoditi ispravke vrijednosti, utvrđivati izloženosti, provoditi rezerviranja i druge radnje kojima se evidentira utjecaj kreditnog rizika na banku. Međunarodni standardi financijskog izvještavanja kategoriziraju imovinu banke koja je izložena kreditnom gubitku i nalažu objavljivanje podataka o kreditnom riziku u financijskom izvješću.

U ovom radu objašnjava se i analizira kreditni rizik uz prethodno pojašnjavanje pojma banke i rizika, s naglaskom na računovodstveni aspekt promatranja navedenih elemenata. Teorijske tvrdnje su potkrijepljene primjerima iz prakse te primjerima knjiženja i izračunavanja određenih komponenti. Zaključak rada potvrđuje važnost kreditnog rizika zbog udjela kreditnih plasmana u aktivi banaka. Ističe se važnost pravovremene identifikacije rizika i sukladno tome ispravak vrijednosti plasmana i evidentiranje troška rezerviranja, što omogućuje novi model očekivanih kreditnih gubitaka. Ovaj model utječe na profitabilnost i financijski položaj banke i štiti banku od gubitaka.

KLJUČNE RIJEČI

računovodstveni okvir, financijsko izvještavanje, kreditni rizik, MSFI 9, komponente kreditnog rizika

SUMMARY

Banks are institutions of public importance. They are significant not only for the individuals holding their money or other financial assets, but also for the stability of the economy and the public finances of each country. Exposure to risks can cause banks to be in financial trouble and that's why they need to be adequately managed. Loans are the most present item in the bank's assets, which emphasizes the importance of credit risk. If a borrower can not fulfill his obligation to repay principal and interest payments, this is a risk to the bank. The subject of this paper is the accounting aspect of credit risk. In order to effectively manage a credit risk, it is necessary to have an appropriate accounting framework for tracking, recording and reporting on credit risk. Accounting must provide data for the calculation of credit risk, it is necessary to make value adjustments, determine exposures, make provisions and other actions to record the impact of credit risk on the bank. International Financial Reporting Standards categorize the assets of a bank exposed to credit loss and require disclosure of credit risk information in the financial statements. The conclusion of the paper confirms the importance of credit risk due to the part of credit placements in bank assets. It is also important to timely identify the risk and accordingly adjust the value of the placements and record the cost of the provision, which enables a new model of expected credit losses. This model affects the profitability and financial position of the bank and protects the bank from losses

KEY WORDS

accounting framework, financial statements, credit risk, IFRS 9, credit risk components

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1 Predmet i cilj rada	1
1.2 Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3 Sadržaj i struktura rada.....	1
2. DJELATNOST I FINACIJSKO IZVJEŠTAVANJE BANAKA	2
2.1 Pojam banke i djelatnost banke.....	2
2.1.1 Banka kao dio financijskog sustava.....	2
2.1.2 Poslovi koje banka obavlja	3
2.2 Obilježja kreditnog procesa.....	5
2.3 Računovodstvo i financijsko izvještavanje banaka	7
2.3.1 Računovodstveni standardi i kontni plan.....	7
2.3.2 Financijski izvještaji i godišnje izvješće	10
3. RIZICI U BANKARSKOM SEKTORU	13
3.1 Pojmovno određenje rizika i vrste rizika.....	13
3.2 Mjerenje i upravljanje rizicima	18
3.2.1 Menadžment rizika	18
3.2.2 Procjenjivanje rizika	20
3.3 Izvještavanje o rizicima.....	22
4. RAČUNOVODSTVENO PRAĆENJE KREDITNOG RIZIKA U BANKAMA	24
4.1. Imovina podložna kreditnom riziku	24
4.1.1 Početno mjerenje financijske imovine.....	25
4.1.2 Naknadno mjerenje financijske imovine	25
4.1.3 Rezerviranja.....	26
4.2 Računovodstvene komponente kreditnog rizika	28
4.2.1 Vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza	28
4.2.2 Gubitak uslijed nastanka statusa neispunjavanja obveza	30
4.2.3 Izloženost.....	31
4.3 Rizične skupine i kreditni gubici.....	32

4.3.1 Klasifikacija izloženosti u rizične skupine	32
4.3.2 Očekivani kreditni gubici	34
4.4 Izvještavanje o kreditnom riziku	37
4.4.1 Izvještavanje u Godišnjem financijskom izvještaju	37
4.4.2 Bonitetno izvješće i kreditni rizik.....	40
4.4.2 Izvještavanje za potrebe supervizora	42
4.5 Učinci primjene Međunarodnog standarda financijskog izvještavanja 9 na financijski položaj banke.....	44
5. ZAKLJUČAK.....	48
POPIS SLIKA	54
POPIS TABLICA	55
POPIS FORMULA	56
POPIS PRIMJERA	57
ŽIVOTOPIS	58

1. UVOD

1.1 Predmet i cilj rada

Stabilnost bankovnog sustava bitna je za razvoj svake zemlje, na stabilnost banke utječu uvjeti u okruženju koji stvaraju rizike. Predmet ovog rada je promatranje kreditnog rizika kroz prizmu računovodstva. Ovaj rizik je aktualan zbog direktnog utjecaja na poslovanje banke te je od 01.01.2018. prvi puta primjenjen Model očekivanih kreditnih gubitaka i nova klasifikacija imovine. Cilj rada je pokazati na primjerima iz prakse izvještavanje o kreditnom riziku u izvještajima namijenjenim supervizoru ili pak u godišnjem izvješću. Osim toga može se prepoznati svrha izvještavanja i važnost praćenja kreditnog rizika.

1.2 Izvori podataka i metode prikupljanja

U ovom diplomskom radu korištena je literatura koja je vezana u temu računovodstva banaka i rizika. Osim knjiga, korišteni su i znanstveni članci te zakoni objavljeni u Narodnim novinama i Službenom listu Europske unije. S interneta su uzimani podaci sa stranice Hrvatske narodne banke vezano uz agregirano izvješće kreditnih institucija, također financijski izvještaji banaka i bonitetno izvješće su javno objavljeni na stranicama banke i u registru. Za pojedine izračune su korištena istraživanja KPMG-a, PWC-a i EY-a. Nekolicina primjera je iz interne dokumentacije PricewaterhouseCoopers d.o.o. Korištena je i literatura s kolegija Računovodstvo financijskih institucija.

1.3 Sadržaj i struktura rada

Rad je sastavljen od pet poglavlja. Nakon uvodnog poglavlja se objašnjava financijski sustav i uloga banke te njenog najznačajnijeg procesa- kreditnog. U trećem poglavlju slijedi upoznavanje s rizicima i načinima kako upravljati njima. Četvrto poglavlje je posvećeno najaktualnijem i najznačajnijem riziku u bankama, onom kreditnom. Objašnjavaju se komponente rizike, način evidentiranja rizika i izvještavanje o riziku. Spominju se zakoni i odluke vezane uz kreditni rizik te se izračunava iznos očekivanih gubitaka. Na kraju se sve povezuje u cjelinu, utjecaj kreditnog rizika na banku, utjecaj mjerenja financijske imovine i važnost praćenja kreditnog rizika. U petom poglavlju slijedi zaključak sastavljen od najbitnijih dijelova ovog diplomskog rada.

2. DJELATNOST I FINANCIJSKO IZVJEŠTAVANJE BANAKA

Banke su dio financijskog sustava te je potrebno prije definiranja banke objasniti kako funkcionira financijski sustav i koje su njegove uloge. Nakon toga se detaljnije pojašnjava banka kao financijska institucija, usluge koje ona pruža i kreditni proces čija je uloga smanjenje rizičnosti kreditnih plasmana. Veliku važnost za menadžere, investitore i ostale interesne skupine ima izvještavanje koje je obavezno po zakonu, a kako bi izvještavanje bilo objektivno potrebno je da banka primjenjuje računovodstvene standarde i poštuje zakone.

2.1 Pojam banke i djelatnost banke

Sljedeća podpoglavljja će opisati banku kao financijsku instituciju i dio financijskog sektora, istaknut će se njena važnost i navesti osnovne zakonske odrednice poslovanja banaka.

2.1.1 Banka kao dio financijskog sustava

Financijski sustav je skup nositelja ponude i potražnje novčanih sredstava, financijskih instrumenata, financijskih institucija i financijskih tehnika koji omogućavaju trgovanje novcem i novčanim viškovima.¹

Financijske institucije su poslovna poduzeća koja prikupljaju novčana sredstva, usmjeravaju ih u financijske plasmane i obavljaju financijske usluge. Najvažnija financijska institucija je banka.² Iz tog razloga je potrebno spomenuti kako se ključni problemi koji se mogu javiti u svezi funkcionalnosti bankarskog sustava vrlo često odnose upravo na visok udio rizičnih plasmana i problem likvidnosti.

Uslijed velikih promjena u okruženju i brojne konkurencije, banke su se uz tradicionalne depozitno-kreditne poslove okrenule i prema složenim financijskim uslugama, pa su se na neki način klasificirale kao skupina vrlo različitih institucija.

¹ Leko, V. (2012) Financijske institucije i tržišta. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 2.

² Leko, V. (2008) Financijske institucije i tržišta, Zagreb. Mikrorad, str. 16

Zakon o bankama prema čl.2 st.1 banku je definirao kao instituciju koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za rad i koja je osnovana kao dioničko društvo sa sjedištem u Republici Hrvatskoj. Zakon o bankovnim holding kompanijama dao je nejprecizniju definiciju suvremene banke, kao institucije koja prima depozite po viđenju i odobrava poslovne kredite.³ Ova definicija jasno ističe tri posebna obilježja banke, i to da banka prima novčane depozite od najšire javnosti, najvažniji aktivni posao joj je odobravanje kredita te da je institucija platnog prometa. Institucija da bi predstavljala banku mora obavljati i depozitne i kreditne poslove, jer isključenjem jedne od tih djelatnosti, gubi status banke.

U 80-im godinama se dešavaju projene u financijama pa se uklanjaju razlike između banke i štednih depozitnih institucija koje su po ekonomskoj snazi iza banaka, ali obavljaju poslove primanja depozita, davanja kredita, vođenja transakcijskog računa, poslove platnog prometa pa su stoga objedinjene u naziv kreditne institucije.⁴

2.1.2 Poslovi koje banka obavlja

Veliki se broj banaka preoblikovao od tradicionalnih depozitno-kreditnih institucija u banke koje pružaju sve financijske usluge. Svi ti poslovi mijenjaju prirodu banaka i njihovu ekonomsku definiciju. Europske banke tradicionalno su univerzalne, ali su deregulacija i usporedni razvoj tržišta vrijednosnih papira znatno proširili mogućnosti poslovanja pa se raspon njihova posla proširio.⁵

Europskoj banci danas je dopušteno izravno obavljanje poslova brokera i dilera vrijednosnica, skrbi o vrijednosnim papirima, upravljanja tuđom imovinom, participiranje u izdanjima dionica i usluge u svezi njihova izdavanja, savjetovanje poduzeća pri restrukturiranju, usluge uz poslove spajanja i kupovine poduzeća.⁶

Nakon bankarskih kriza i crnih prognoza o „nestajanju“ banaka upravo je disperzija posla, rast izvanbilančnog poslovanja i nekamatnih prihoda uzrokovanih preuzimanjem novih netradicionalnih bilančnih poslova faktor koji banci donosi dodatne profite.

³ Leko, V. (2012) op.cit. str.70.

⁴ Leko, V. (2012) op.cit. str.71.

⁵ Leko, V. (2012) op.cit. str.71.

⁶ Leko, V. (2012) op.cit. str.72.

Bankovne usluge na području Republike Hrvatske može pružati:⁷

- 1) kreditna institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za pružanje bankovnih usluga
- 2) kreditna institucija države članice koja u skladu s ovim Zakonom osnuje podružnicu na području Republike Hrvatske ili je ovlaštena neposredno pružati bankovne usluge na području Republike Hrvatske
- 3) podružnica kreditne institucije iz treće države koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za pružanje bankovnih usluga na području Republike Hrvatske.

Prema Zakonu o kreditnim institucijama osnovne djelatnosti banaka su:⁸

1. primanje depozita,
2. odobravanje kredita i zajmova, uključujući potrošačke kredite i zajmove te hipotekarne kredite i zajmove ako je to dopušteno posebnim zakonom, i financiranje komercijalnih poslova,
3. otkup potraživanja s regresom ili bez njega (engl. factoring),
4. financijski najam (engl. leasing),
5. izdavanje garancija ili drugih jamstava
6. trgovanje za svoj račun ili za račun klijenata: instrumentima tržišta novca, prenosivim vrijednosnim papirima i sličnim instrumentima
7. platne usluge u skladu s posebnim zakonima,
8. usluge vezane uz poslove kreditiranja, kao npr. prikupljanje podataka, izrada analiza
9. izdavanje drugih instrumenata plaćanja i upravljanje njima
10. iznajmljivanje sefova,
11. posredovanje pri sklapanju financijskih poslova na novčanom tržištu,
12. sudjelovanje u izdavanju financijskih instrumenata
13. upravljanje imovinom klijenata,
14. poslovi skrbništva nad financijskim instrumentima
15. savjetovanje pravnih osoba glede strukture kapitala, poslovne strategije i sl.
16. izdavanje elektroničkog novca,

⁷ Narodne novine (2013) Zakon o kreditnim institucijama . Zagreb: Narodne novine d.d. (NN, br. 159/2013), Čl.56

⁸ Narodne novine (2013) Zakon o kreditnim institucijama . Zagreb: Narodne novine d.d. (NN, br. 159/2013) Čl.5

17. investicijske i pomoćne usluge i aktivnosti propisane posebnim zakonom kojim se uređuje tržište kapitala.

Navedeno potvrđuje kako banke imaju široku lepezu usluga i da su se prilagodile novim uvjetima te se ne oslanjaju samo na prihode od kamata. Prilagodbu banaka na novo okruženje i na nove uvjete dokazuje i povećano korištenje tehnologije u poslovanju te pružanje usluge mobilnog i internet bankarstva klijentima koje omogućuje pružanje usluge platnog prometa s bilo kojeg mjesta, a ne samo u banci.

Bankarski poslovi se mogu podijeliti na aktivne pasivne, neutralne i vlastite ako se gleda kroz bilancu.⁹ Pasivni su poslovi u kojima se banka javlja kao dužnik, pribavlja sredstva od fizičkih i pravnih osoba putem depozita ili od drugih financijskih institucija putem kredita. Ovi poslovi su na pasivnoj strani bilance i smatraju se kao dugovanja.

Suprotno tome, kada banka plasira sredstva dobivena na ovaj način, ona je vjerovnik i naplaćuje aktivne kamate koje su najvažniji izvor prihoda banaka. Ovi poslovi se evidentiraju na aktivnoj strani bilance i vode se kao potraživanja.

Neutralni poslovi su uslužni i komisoni, poput posredovanja u platnom prometu, kupnja i prodaja vrijednosnih papira, otvaranje akreditiva. Ovim poslovima također banka ostvaruje prihode. Vlastiti poslovi su oni koje banka obavlja u svoje ime i za svoj račun, što znači da ne nastupa kao posrednik. Primjer mogu biti ulaganja u dionice poduzeća ili ostale vrijednosne papire. Dobit koju banka ostvari putem neutralnih dodaje se prihodima iz aktivnih i pasivnih poslova i koristi se za ocjenu rentabilnosti poslovanja.

2.2 Obilježja kreditnog procesa

Dvije najznačajnije usluge koje financijsku instituciju čine bankom su primanje depozita i izdavanje kredita. Ovo poglavlje će se koncentrirati na proces davanja kredita kao ishodište za računovodstveno evidentiranje kredita te pripadajućeg rizika.

Banke odobravaju kredite različitim zajmotražiteljima i za različite svrhe. Odobravanje kredita potrošačima podrazumijeva rizik za banku. Da bi smanjila rizik banka svakog klijenta kada on

⁹ Vašiček, V. (2019) Računovodstvo financijskih institucija, predavanje. Zagreb: Ekonomski fakultet

zatraži kredit, provodi kroz kreditni proces kako bi odredila udovoljava li klijent uvjetima i kako bi donijela pozitivnu odluku o odobravanju kredita.

Kreditni proces uključuje:¹⁰ proces odobravanja plasmana, praćenje plasmana, analizu kreditnog portfelja, postupanje s problematičnim plasmanima, sustav ranog otkrivanja povećanog kreditnog rizika i proces klasifikacije plasmana prema stupnjevima rizičnosti..

1) Prije odobravanja kredita nužna je ocjena kreditne sposobnosti koja se provodi s ciljem utvrđivanja kreditnog rizika i predstavlja glavni element kod odobravanja ili odbijanja kredita te određivanja iznosa odobrenog kredita. Kreditne institucije procjenjuju kreditnu sposobnost dužnika na temelju vlastitih kriterija propisanih internim aktima, ali i minimalne zahtjeve iz Odluke o klasifikaciji plasmana i izvanbilaničnih obveza kreditnih institucija. Kreditna sposobnost se prva uzima u obzir kada se gleda nadoknadivost plasmana, dok su instrumenti osiguranja sekundarni izvor naplate. Osnovni instrument za određivanje kreditne sposobnosti dužnika predstavlja kreditna analiza.¹¹

Kreditna analiza obuhvaća ocjenu kvalitete pojedinih stavaka financijskih izvješća dužnika – bilance, računa dobiti i gubitka, izvještaja o novčanom toku te ocjenu kolaterala, odnosno instrumenata osiguranja tražbine kojom se banka zaštićuje od krajnjeg rizika izgubljene vrijednosti kreditnog potraživanja.¹²

Uvjeti za odobravanje kredita mogu biti općeg i posebnog karaktera. Opći uvjeti definirani su zakonom, propisima i aktima poslovne politike banke koji se odnose na sve kredite i korisnike. Posebni su uvjeti kreditiranja selektivni i predviđeni za određene oblike, odnosno namjene kredita. Kako bi se realiziralo kreditiranje, potrebno je ispuniti odgovarajuće opće uvjete, a to su:¹³

- kreditna sposobnost,

¹⁰ Narodne novine (2017) Odluka o upravljanju rizicima. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 1/2015 i 94/2016) čl.27

¹¹ Čulo, M. (2011) Analiza kreditne sposobnosti trgovačkih društava od posebnog javnog interesa. U: Bajo, A. i Ott, K. ur. Zbornik radova s konferencije: Hrvatski javni dug, upravljanje i izazovi tržišta. Zagreb: Institut za javne financije, str. 195.

¹² IBIDEM str.196.

¹³ Mishkin, F., Eakins, S. (2015) Financial markets and institutions 8 Edition. Pearson series in Finance, str. 598.

- namjenska potrošnja kredita i
- ispunjavanje određenih uvjeta za određene oblike kredita.

Navedeno znači da osobni bankar u procesu odobravanja kredita provjerava i analizira informacije o urednosti poslovanja, kreditnoj povijesti i ponašanju po rizičnim proizvodima koje se vidi iz liste neurednih dužnika i Hrvatskog registra obveza po kreditima.

2) Proces praćenja plasmana je dužnost banke da prati poslovanje dužnika i utrživost instrumenata osiguranja. Također mora pratiti i troše li se namjenski plasirana sredstva.

3) Analiza kreditnog portfelja je sustav kojeg je banka uspostavila kako bi se analizirala kvaliteta ukupnog kreditnog portfelja kako bi se na vrijeme smanjio rizik nenaplativosti danog kredita.

4) Plasmani koji su problematični moraju se otkriti putem postavljenih kriterija rizičnosti. Ukoliko je plasman okarakteriziran kao problematični s njim se mora postupati također po unaprijed određenim kriterijima.

5) Kako bi se pravovremeno otkrio povećani rizik potrebno je da banka odredi kvalitativne i kvantitativne pokazatelje. O procesu klasifikacije će biti više riječi u poglavlju broj 4.

2.3 Računovodstvo i financijsko izvještavanje banaka

Računovodstvo je dio informacijskog sustava i kao takav daje podlogu za odlučivanje. Kako bi se donjela prikladna odluka i kako informacije ne bi bile iskrivljene, potrebno je sve događaje evidentirati na odgovarajuću način. Računovodstvo obuhvaća prikupljanje i obradu podataka, a rezultat su financijska izvješća. Unose se podaci poput iznosa uplate, isplate, knjiženja kamate i glavnice, obračunavaju naknade, evidentiraju rezervacije. Svaki događaj utječe na financijski položaj i uspjeh banke, pa je zato zakonska obveza evidentirati ga u knjigovodstvenim ispravama i poslovnim knjigama.

2.3.1 Računovodstveni standardi i kontni plan

Ono što razlikuje računovodstvo banaka od ostalih subjekata je evidentiranje izuzetno velikog broja poslovnih događaja i pretvaranje tih podataka u korisne informacije. Također svaka stavka (analitička, tj. ona koja prikazuje detaljnije informacije) mora imati niz obilježja poput valute, kamatne stope, datuma i slično te su takve analitike puno veće i kompleksnije od analitika u privrednom poduzeću. Također krediti koji su inače u pasivi te predstavljaju obvezu, kod banke

su u aktivi i predstvaljaju najzastupljeniju stavku aktive. Iznos aktive i pasive ovisi o procjenama jer se radi o financijskoj imovini čija se vrijednost ne može potpuno pouzdano utvrditi.¹⁴

Također banke se vode kao subjekti od javnog interesa jer fizičke i pravne osobe tamo drže svoja sredstva, a osim toga banke su zbog svoje veličine važne i za gospodarstvo u cjelini te imaju multiplikativnu moć zbog koje se pozitivni i negativni efekti prelijevaju na cijelo gospodarstvo. Kako se radi o velikom subjektu, ili subjektu od javnog interesa, banka mora primjenjivati Međunarodne standarde financijskog izvještavanja (MSFI/IFRS). Standardi određuju način objavljivanja, prezentiranja, mjerenja financijskih instrumenata.

No ne određuju samo standardi način evidentiranja. Na oblikovanje računovodstva utječu nacionalni propisi poput Zakona o kreditnim institucijama, Zakona o računovodstvu te ostali zakonski propisi. Osim nacionalnih banka se mora pridržavati i nadnacionalnih propisa, kao članica Europske unije, Hrvatska mora poštovati uredbe Europske unije i direktive, Međunarodne standarde financijskog izvještavanja, Međunarodne revizijske standarde, BAZEL III te ostale međudržavne sporazume.¹⁵

Također, kako se radi o najreguliranijem sektoru, Hrvatska narodna banka je propisala kontni plan koji se sastoji od razreda i skupina. Kontni plan olakšava i omogućava izradu financijskih izvještaja i statističkih izvještaja. Također koristi se i za kontrolu i nadzor nad poslovanjem.

Osim svrstavanja stavki po kontima, banka je dužna klasificirati imovinu i obveze s obzirom na dospijeće. Potraživanja se klasificiraju i prema dospjelosti i to na dospjela i nedospjela. Potraživanja i obveza banke mogu se izraziti kao:¹⁶ preostalo razdoblje do datuma otplate, prvobitno razdoblje do datum aotplate i preostalo razdoblje do idućeg datuma promjene kamatne stope.

Plasmani se razvrstavaju na dospijeća: do 1mj, 1-3 mj, 3-12 mj, 1-2 god, 2-3 god i >3 godine.¹⁷ Kreditna institucija može, u skladu sa svojim potrebama, detaljnije raščlaniti kredite po vrsti portfelja financijske imovine po kojoj se krediti vode u skladu s Međunarodnim standardom financijskog izještavanja 9 – Financijski instrumenti, po kriteriju sektorske pripadnosti korisnika

¹⁴ Vašiček, V. (2019) Računovodstvo financijskih institucija, predavanje. Zagreb: Ekonomski fakultet

¹⁵ Skupina autora (2000) Računovodstvo banaka, III izmijenjeno izdanje, Zagreb; TEB, str. 6.

¹⁶ Narodne novine (2017) Kontni plan za kreditne institucije Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 104/2017) čl.3.

¹⁷ IBIDEM, čl. 3.

kredita, po ugovorenim rokovima dospijea i po drugim obilježjima (npr. predujmovi, dospjeli krediti, iskorišteni okvirni krediti, ispravak vrijednosti odnosno, ako je primjenjivo, fer vrijednost).¹⁸ Tako grupiranim plasmanima se lakše upravlja i banka dobiva jasan pregled o dospijecu plasmana.

Kredit se evidentiraju u razredu broj 5 i iskazuju se prema sektorskoj pripadnosti korisnika (rezidenti, nerezidenti, trgovačka društva, financijske institucije, država itd.) i ugovorenim rokovima dospijea.¹⁹

U nastavku je dan primjer knjiženja na T kontima. Knjižit će se kredit dan od 1.1 do 1.3, u iznosu 100.000 kn (1). Banka zaračunava kamatu mjesečno u iznosu 500 kn. Nakon prvog mjeseca se obračunava (2) i naplaćuje kamata (2a). Po dospijecu, evidentira se dospjelost kredita (3), vraća se glavnica (3a) i ostatak kamata (obračun 4, naplata 4a).

Primjer 1. Knjiženje kredita s dospijecom 1-3 mjeseca

<u>50 Dani kredit u kunama</u>		<u>8001 Transakcijski račun u kn</u>		<u>12 Potraživanja za kamate</u>	
(1) 100.000	(3) 100.000	(2a) 500	(1) 100.000	(2) 500	(2a) 500
		(3a) 100.000		(4) 500	(4a) 500
		(4a) 500			
<u>66 Prihod od kamata</u>		<u>50 Dani krediti-dospjelo</u>			
	(2) 500	(3) 100.000	(3a) 100.000		
	(4) 500				

Izvor: Izrada autora

Kao što se može vidjeti na Slici 1. primjenjena su pravila koja se koriste pri knjiženju kredita. Kredit društvu je evidentiran u razredu 5 na dugovnoj strani, dok je na transakcijskom računu isti iznos na potražnoj strani. Pri obračunu kamate povećavaju se potraživanja i istovremeno se bilježi prihod na potražnoj strani. Kod naplate se potraživanje knjiži na potražnoj strani jer to više nije potraživanje, već novac koji sjeda na transakcijski račun (ova stavka se povećava pa se knjiži na dugovnoj strani) T konta. Na datum dospijea otvara se pripadajući konto i zatvara

¹⁸ Narodne novine (2019) op.cit. čl.12.

¹⁹ Narodne novine (2019) op.cit. čl.15.

konto nedospjelog kredita. Kada se plati glavnica, iznos sjeda opet na račun banke i zatvara se dospjeli kredit.

Također iz primjera se jasno se vidi da se povećalo stanje na računu zbog naplaćenih kamata za kredit.

2.3.2 Financijski izvještaji i godišnje izvješće

Izvještavanje služi korisnicima kao izvor informacija o solventnosti, likvidnosti i uspješnosti poslovanja. Takve informacije su potrebne menadžmentu, upravi, investitorima i ostalim interesnim skupinama koji su na bilo koji način povezane s bankom.

Vjerodostojnosti objavljenih informacija i povjerenja investitora ima veliku važnost, posebice nakon financijske krize 2008. godine. Upravo je povjerenje u regulatorne agencije s burze, agencije za kreditne rejtinge te same financijske institucije i korporacije bilo drastično narušeno poslije burzovnih krahova, novčanih gubitaka i financijskih prijevara. Dakle, deregulacija financijskog sektora, posebice tržišta financijskih derivata, uzrokovala je globalne financijske slomove i narušila povjerenje investitora koje se danas nastoji vratiti kroz jaču regulativu i strože kontrole.

Banke moraju objavljivati sljedeća izvješća:²⁰ Bilanca, Račun dobiti i gubitka, Izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti, Izvještaj o novčanim tokovima, Izvještaj o promjenama kapitala i Bilješke. Ovi izvještaji daju informacije o veličini i strukturi imovine, obveza, kapitala, prihodima i rashodima, uplatama vlasnika te novčanim tokovima.

Konkretnije, bilanca je izvještaj o financijskom položaju na određeni dan te se sastoji od imovine i obveza, a kapital predstavlja dio koji je u poduzeće unio vlasnik. Račun dobiti i gubitka prikazuje prihode i rashode, te se njihovim sučeljavanjem dolazi do rezultata poslovanja (za određeno razdoblje), koji direktno utječe na vrijednost kapitala. Ono što je bitno naglasiti da se u računu dobiti i gubitka iskazuju prihodi i rashodi na bruto osnovi, dok se dobiti i gubici od promjene knjigovodstvene vrijednosti vrijednosnih papira i poslovanje stranim valutama prikazuju na neto osnovi.

²⁰ Narodne novine (2018) Odluka o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja kreditnih institucija. Zagreb: Narodne novine d.d., br. NN 42/018, str 21.

Izvještaj o novačnom toku ima za cilj prikazati kako poduzeće tj. banka ostvaruje i troši novac. Ne temelji se na obračunskoj, već na novčanoj osnovi te pruža uvid u stanje novčanih sredstava te novčanih ekvivalenata. Izvještaj o promjenama u kapitalu pokazuje promjenu neto knjigovodstvene vrijednosti između dva datuma bilance. Na visinu kapitala utječu događaji poput isplate dividendi, povećanje ili smanjenje dobiti, revalorizacija itd.

Bilješke nisu formalno određene i služe kao dodatno i detaljno pojašnjenje stavaka navedenih u financijskim izvještajima. Kreditna institucija je u bilješkama dužna objaviti iznos naknade koje je naplatilo revizorsko društvo te iznos izdataka za istraživanje i razvoj.

Računovodstvena izvješća moraju biti prikazana prema usvojenim računovodstvenim politikama. One služe objavljivanje relevantnih informacija za područja gdje nisu propisani konkretni zahtjevi. Banka politiku kreira na način koji joj najviše odgovara.

Što se tiče standarda, Međunarodni revizijski standard 1 se odnosi na prezentiranje financijskih izvještaja i propisuje opća pravila za prezentiranje koja omogućavaju usporedivost s drugim poduzećima i prethodnim razdobljima. S obzirom na sadržaj, postavljeni su minimalni zahtjevi.²¹

Godišnje izvješće obuhvaća pretodno spomenute financijske izvještaje. Izjavu o primjeni kodeksa korporativnog upravljanja, Izvještaj o plaćanjima javnom sektoru, Izvješće posloводства te nefinancijsko izvješće. Godišnje izvješće prikazuje razvoj i rezultate poslovanja poduzeća. Sadrži dodatne informacije o aktivnostima poput istraživanja i razvoja, prognozi budućeg razvoja, podatke o otkupu vlastitih dionica, podatke o podružnicama. Na taj način godišnje izvješće daje širu sliku od samih financijskih izvještaja.

Osim obveza dostave i objave godišnjeg izvješća, banke podliježu i reviziji godišnjih financijskih izvještaja te konsolidiranih izvještaja koji predstavljaju izvještaje grupe.²² Reviziju obavlja revizorsko društvo te na kraju sastavlja izvješće kojim izražava mišljenje o objektivnosti financijskih izvještaja. Ovaj segment je uređen Zakonom o reviziji.

Nadzor nad bankama obavlja Hrvatska narodna banka na način da prikuplja izvješća te ih analizira. Kako bi Hrvatska narodna banka imala valjane i ažurirane informacije, provodi kontinuirano praćenje poslovanja te ima ovlasti izravno nadzirati kreditnu instituciju. Ukoliko su

²¹ Deloitte (2019) IAS 1 (online) Dostupno na: <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias1> (01.08.2019)

²² Vašiček, V. (2019) Računovodstvo financijskih institucija, predavanje. Zagreb: Ekonomski fakultet slajd 56.

uočeni nedostaci u poslovanju, Hrvatska narodna banka predlaže mjere koje je potrebno primjeniti.

U posebna objavljivanja pripadaju Supervizorska izvješća koja banka dostavlja Hrvatskoj narodnoj banci i to ne više u obliku obrazaca nego putem izvještajnih slogova.²³ Ovime Hrvatska narodna banka dobiva uvid u ukupnu makroekonomsku situaciju i lakše provodi superviziju banaka. Cilj je održati stabilnost i sigurnost bankovnog sustava te na vrijeme identificirati poteškoće u solventnosti i likvidnosti. Također ovakvom kontrolom se održava povjerenje u bankovni sustav i osiguravaju sredstva stanovništva i ostaih ulagača.

²³ Vašiček, V. (2019) Računovodstvo financijskih institucija, predavanje. Zagreb: Ekonomski fakultet. slajd 23.

3. RIZICI U BANKARSKOM SEKTORU

U prethodnom poglavlju se već kod opisivanja kreditnog procesa spomenuo rizik te obveza identificiranja i praćenja od strane banke. S rizicima se susreću sva poduzeća i oni predstavljaju moguću opasnost za poslovanje. Rizici utječu i na financijsku sliku banke, ali i na stanovništvo, poduzeća i državu. Zbog specifičnosti imovine i obveza koje se nalazi u bilanci, banka je podložnija rizicima od primjerice privrednog poduzeća koje ne daje kredite klijentima, ne kupuje strane obveznice, ne posluje s devizama i slično. U ovome poglavlju će se navesti rizici s kojima se banka susreće, a detaljnije će se opisati kreditni rizik i način evidentiranja stavki povezanih s kreditnim rizikom.

3.1 Pojmovno određenje rizika i vrste rizika

Uspjeh banke ovisi o njoj sposobnosti da predviđa i upravlja ukupnim rizikom. Zakon o kreditnim institucijama i Odluka o upravljanju rizicima jasno definiraju odgovornosti i obvezu banke vezano uz rizike. Upravljanje rizicima je skup postupaka i metoda za utvrđivanje, mjerenje, odnosno procjenjivanje, ovladavanje i praćenje rizika, uključujući i izvješćivanje o rizicima kojima je kreditna institucija izložena ili bi mogla biti izložena u svojem poslovanju.²⁴

Kreditna institucija dužna je sustavom upravljanja rizicima obuhvatiti kreditni rizik, koncentracijski rizik, sekuritizacijske rizike, rezidualni rizik, tržišne rizike, operativni rizik, likvidnosni rizik, kamatni rizik u knjizi pozicija kojima se ne trguje, rizik prekomjerne financijske poluge i ostale rizike kojima je izložena ili bi mogla biti izložena u svojem poslovanju.²⁵ Osnovne vrste financijskih rizika i operativni rizik su slikovito prikazani na sljedećoj stranici.

²⁴ Narodne novine (2013) Zakon o kreditnim institucijama. Zagreb: Narodne novine d.d. NN 159/2013, čl. 103.

²⁵IBIDEM čl. 105.

Slika 1. Podjela rizika u bankarskom sektoru

Izvor: izrada autora prema: Kundid, P. (2018) Upravljanje rizicima u bankarskom sustavu. Specijalistički rad. Zagreb: RRIF, str. 20.

Na slici 2. je prikazan dio rizika s kojima se banka susreće, a svrha zakonske regulacije rizika je preveniranje sistemskog rizika, tj. rizika sustava koji je prisutan zbog povezanosti financijskih institucija.²⁶ Nabrojane rizike Hrvatska narodna banka definira u svojoj Odluci o upravljanju rizicima iz 2017. godine.

Kreditni rizik je rizik gubitaka zbog neispunjavanja dužnikove novčane obveze prema kreditnoj instituciji.²⁷ On je najčešći i materijalno najznačajniji rizik u bankarstvu. Aktualna događanja u svijetu, prije svega gospodarske krize, potaknule su banke da paze na kreditni rizik svojih plasmana. Prema njima, kreditni rizik kojima je banka izložena vezan je za kvalitetu plasmana banke, odnosno za to hoće li plasmani banke biti vraćeni banci. S obzirom na to da je banka primila sredstva ona je obvezna prema svojim depozitarima vratiti ta sredstva bez obzira jesu li krediti vraćeni ili ne. Zbog bankovnih plasmana koji nisu adekvatno osigurani postoji mogućnosti da se plasmani ne vrate ili samo djelomično vrate banci.

²⁶ Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja na procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 21

²⁷ Narodne novine (2017) Odluka o upravljanju rizicima. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 1/2015 i 94/2016) čl.4

Kada dođe do situacije da banka ne uspije u potpunosti naplatiti plasmane, ona takve loše plasmane mora podmiriti iz vlastitog kapitala. Ukratko rečeno, gubitak se materijalizira kada dužnik kasni s plaćanjem ili u potpunosti ne ispunjava svoju obvezu.

Kreditni rizik ovisi o tri glavna čimbenika:²⁸

1. Izloženosti banke - zbroj svih tražbina koje banka ima prema jednoj osobi. Nastaje uslijed neizvjesnosti koja se javlja kada postoji velika količina sredstava koja su izložena riziku. Samo izlaganje predstavlja količinu sredstava koje banka može izgubiti ukoliko dođe do neispunavanja obveze.

2. Visini potencijalnog gubitka - vjerojatnosti povratka sredstava koja su izložena riziku uslijed nemogućnosti klijenta da izvrši obvezu. Banka se osigurava kolateralom ili garancijama te tako osigurava da treća osoba izvrši obvezu ako klijent nije u stanju.

3. Vjerojatnosti neispunjenja obveze - vjerojatnost da će nastati gubitak u određenom vremenskom razdoblju u budućnosti. Vjerojatnost se ne može mjeriti direktno već se u mjerenju banka koristi različitim financijskim podacima te analizirajući klijenta svrstava u određene grupe sa već utvrđenim vjerojatnostima neispunjenja obaveza.

Važno je napomenuti da ne nose sve usluge kreditni rizik. Usluge se dijeli na one koje nose kreditni rizik tj. one usluge u kojima banka postaje vjerovnik i one usluge čijim plasiranjem na tržište banka ne preuzima dodatni kreditni rizik. Usluge koji ne nose kreditni rizik mogu donijeti određeni prinos banci, ali te usluge ne predstavljaju predmet interesa osoba koje se unutar banke bave upravljanjem kreditnim rizikom. Usluge banke koje uključuju kreditni rizik su: krediti građana, izvedenice, hipotekarni i stambeni krediti, korporativni zajmovi, projektno financiranje, državni zajmovi, leasing i dokumentarno i garantno poslovanje.²⁹

Kreditni rizik nastaje kao rezultat više različitih događaja od kojih se neki mogu kontrolirati, a neke uzroke nije moguće kontrolirati već ih je potrebno pratiti kako bi se izbjegli veći gubici.

²⁸ Vašiček, V. (2019) op.cit. slajd 45.

²⁹ Laycock, M. (2014). Risk management at the top: a guide to risk and its governance in financial institutions. Chichester: John Wiley & Sons, str.124.

Unatoč inovacijama u području financijskih usluga, kreditni rizik je još najznačajniji pojedinačni uzrok stečajeva banaka.³⁰

U tržišne rizike se ubrajaju sljedeći rizici:

- pozicijski koji proizlazi iz promjene cijene financijskog instrumenta,
- valutni koji nastaje kod promjene tečaja valute i
- robn koji nastaje kada se promijeni cijena robe.

Tržišni rizik uključuje opći tržišni rizik i specifični rizik. Veća izloženost banaka tržišnom riziku uzrokovana je tendencijom raznolikosti bankovnog poslovanja i njenim razvojem od tradicionalno posredničke uloge prema aktivnostima „stvaranja tržišta“ i špekulativnog trgovanja tj. aktivnosti u kojoj banke raspodjeljuju određeni iznos kapitala za aktivnosti namjernog preuzimanja rizika. Kako bi smanjila tržišni rizik, banka mora na odgovarajući način uskladiti imovinu i obveze računajući na to da će se promijeniti cijena, tečaj ili vrijednost financijskog instrumenta.

Kamatni rizik je povezan s gubicima do kojih dolazi kada se kamatne stope promijene. Rizik s kojim se banka susreće kada plasira proizvode s različitim tipom kamatne stope je da tip kamatne stope nije isti u aktivni i u pasivi banke. Tada je banka izložena riziku kamatne stope. Kamatni rizik proizlazi iz činjenice da se tržišna vrijednost instrumenta s fiksnim prinosom mijenja ovisno o promjeni kamatnih stopa na tržištu.

Likvidnosni rizik je rizik koji nastaje kada postoji opasnost da banka neće moći podmiriti svoje obveze na vrijeme, tj. onda kada dospijevaju. Naime, proces se provodi tako da se formiraju proizvodi i usluge na obje strane bilance. U aktivni, banke plasiraju kredite klijentima i tako pojačavaju tok kapitala u nacionalnoj ekonomiji. U pasivi, banke pružaju likvidna sredstva svojim deponentima na njihov poziv. Iz takvih procesa nastaje rizik likvidnosti.³¹ Naime, odnos vremenskog trajanja kredita i depozita naziva se ročna struktura banke i problem s kojim se susreće banka je taj što banka prima depozite na jedan rok, a kredite obično na duži rok. Ova pojava uzrokuje ročnu neujednačenost u bilanci. Ona uključuje financiranje srednjoročnih i

³⁰ Jakovčević, D., (2000) Upravljanje kreditnim rizikom u suvremenom bankarstvu. Zagreb: TEB, str. 126.

³¹ Greuning, H., Brajović, S. (2006) Analiza i upravljanje bankovnim rizicima . Zagreb: Mate, str. 235.

dugoročnih plasmana kratkoročno iz kratkoročnih izvora sredstava. Rizik likvidnosti je rizik koji proizlazi iz nemogućnosti da banka ima dovoljno sredstava kako bi podmirila svoje obveze. Najznačajniji je rizik s kojim se susreće banka te kontrola ovog i kreditnog rizika predstavlja temelj poslovanja svake financijske institucije.³²

Operativni rizik proizlazi iz nedostataka koje imaju poslovni procesi, ljudski faktor, sustav podrške i slično. Obuhvaća pravni rizik koji se definira kao rizik od gubitka zbog tužbe ili novčane kazne i sankcije koje proizlaze iz parnica ili drugog postupka zbog povrede ugovorne ili zakonske obveze.³³ Povećano korištenje visoko automatizirane tehnologije, porast poslovanja sa stanovništvom i rast elektronskog bankarstva, povećano korištenje razrađenih tehnika za smanjenje izloženosti kreditnom i tržišnom riziku utjecali su na povećanje izloženosti operativnom riziku.³⁴ Upravljanje operativnim rizikom je zahtjevno zbog toga što nije postojala dugogodišnja praksa njegovim upravljanjem.

Koncentracijski rizik je vezan uz izloženost prema jednoj osobi, grupi ili skupu izloženosti koju povezuje zajednički element. A izloženost predstavlja ukupni iznos tražbina koje banka ima prema toj osobi ili grupi. Kod velikih izloženosti može doći do gubitaka koji ugrožavaju poslovanje banke ili negativno utječu na rizičnost.

Sekuritizacijski rizici prema Hrvatskoj narodnoj banci nastaju kod ekonomskog prijenosa prijenosa jedne izloženosti ili skupa izloženosti tj. prijenosa kreditnog rizika tih izloženosti. Sekuritizacijski rizik predstavlja rizik da gospodarski sadržaj sekuritizacijskih operacija ne reflektira u potpunosti sve moguće rizike s kojima se banka može susresti pri kupnji ili izdavanju derivativnih instrumenata.³⁵

Rezidualni rizik je vezan uz kreditni rizik, točnije on označava gubitke koji nastaju ako tehnike smanjenja i mjerenja kreditnog rizika nisu učinkovite. To je zapravo rizik gubitka koji nastaje iz kreditnog rizika koji je loše procijenjen.

³² Gregurek M., Vidaković, N. (2011.) Bankarsko poslovanje. Zagreb: RRIF, str. 372.

³³ Greuning H., Brajovic, S. (2006) op. cit., str. 23.

³⁴ Greuning H., Brajovic, S. (2006) op. cit., str. 22.

³⁵ Hrvatska narodna banka (2014) Odluka o izmjenama i dopunama odluke o upravljanju rizicima, Zagreb, Čl. 3.a

3.2 Mjerenje i upravljanje rizicima

Važno je navesti kako mjeriti te upravljati rizicima na način da rizici ne ometaju redovno poslovanje banke. Uspješno upravljanje rizicima označava smanjenje njihovog negativnog utjecaja na banku što ima direktan utjecaj na uspješnost poslovanja i povrate vlasnicima. Sustav upravljanja rizicima je kompleksan i dijeli se na pet faza koje će se detaljnije objasniti u ovome poglavlju.

3.2.1 Menadžment rizika

Upravljanje rizikom ili menadžment rizika označuje proces aktivnosti i pristup menadžmenta usmjeren na očuvanje imovine i dohodovne moći poduzeća i sprečavanje rizika gubitka. Ujedno je i instrument anticipativnoga kriznog menadžmenta koji teži povećavanju sigurnost poslovanja.³⁶ Osnovni cilj upravljanja rizicima je povećanje transparentnosti rizika kako bi se olakšali cjelokupni procesi upravljanja i odlučivanja te donošenje poslovnih odluka koje će maksimizirati uspješnost poslovanja i donijeti veće povrate vlasnicima dioničarskog kapitala poduzeća. Uslijed promjena u gospodarstvu i financijama pojavljuju se raznovrsni rizici na koje u nekim slučajevima menadžment ne može utjecati jer su globalni, ali također i veliki broj rizika koji utječu na učinkovitost i budućnost poslovanja poduzeća i koje je moguće kontrolirati.

Faze sustava upravljanja rizicima su:³⁷

- Identificiranje poslovnih rizika – utvrđuje se koji su glavni rizici koji mogu imati utjecaja na poslovanje, a koje treba popratiti, koji su poslovni procesi ili aktivnosti “vrijedni” praćenja iz perspektive upravljanja rizicima te koji su ciljevi poduzeća i kako usuglasiti rizike s tim ciljevima.
- Analiza poslovnih rizika – analiza utjecaja identificiranih rizika na ukupno poslovanje - provjeravaju se postojeće kontrole u sustavu te odabire najbolji način zaštite
- Mjerenje poslovnih rizika – procjena varijacije mjerne veličine kao što su na primjer dobit i kamatna stopa.
- Osiguranje od poslovnih rizika – upravljati poslovnim rizicima znači u granicama mogućnosti osigurati poslovne rizike i time neutralizirati negativne učinke.

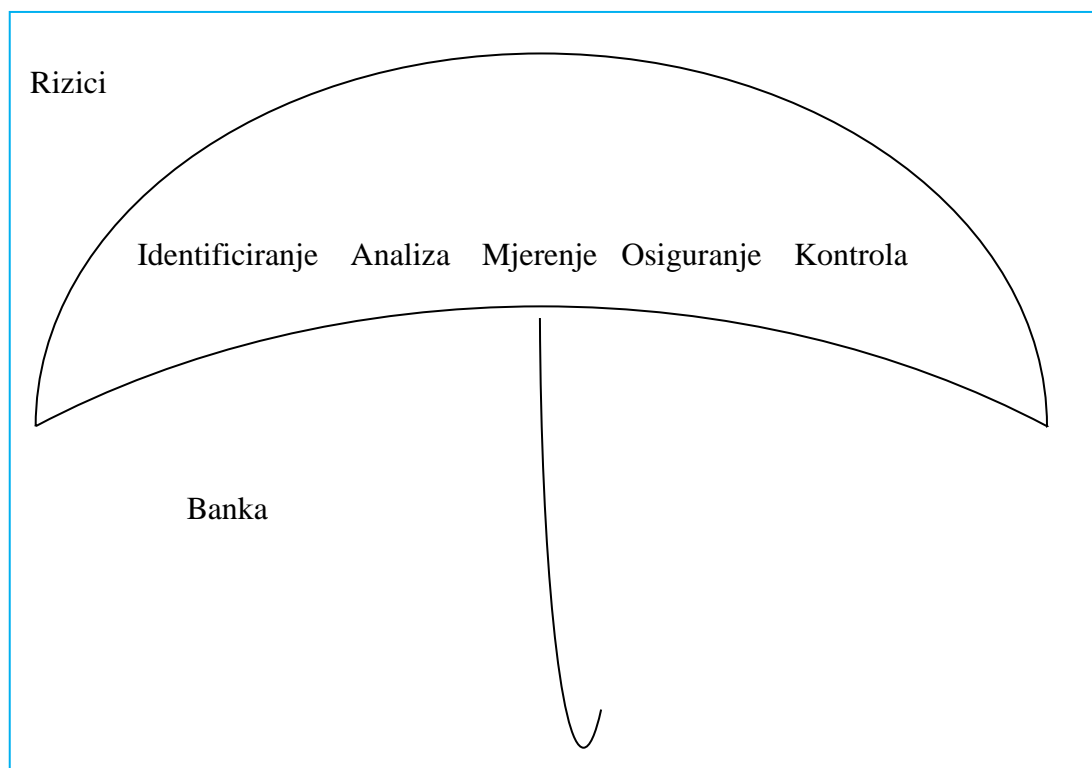
³⁶ Andrijanić I., Gregurek M., Merkaš Z. (2016.): „Upravljanje poslovnim rizicima“, Zagreb: Libertas i Plejada, str.30.

³⁷ Andrijanić I., Gregurek M., Merkaš Z. (2016.) op.cit. str 34.

- Kontrola i standardizacija poslovnih rizika – radi standardizacije pristupa u izgradnji sustava upravljanja rizicima stvorene su međunarodne norme čija je svrha provedba efikasne kontrole upravljanja.

Slikovito, to izgleda ovako:

Slika 2. Faze procesa upravljanja rizicima

Izvor: Izrada autora

Kao što je i navedeno, proces upravljanja rizicima se sastoji od pet faza, može se zaključiti da upravljanje rizicima predstavlja način na koji se banka štiti od negativnih utjecaja rizika na njezino poslovanje. Proces upravljanja započinje utvrđivanjem rizika koji imaju utjecaj na poduzeće, nakon toga se odabiru metode pomoći kojih će se izmjeriti taj rizik i način na koji će se rizik smanjiti. Na kraju cijelog procesa potrebna kontrola upravljanja rizicima kako bi se vidjelo postupa li se na odgovarajući način s rizicima tj. da bi se utvrdilo je li se rizik smanjio.

3.2.2 Procjenjivanje rizika

Kako bi se spoznala veličina rizika nastupanja nekog događaja ili utjecajnog faktora, rizik se često „matematički“ mjeri. U odluci o upravljanju rizicima stoji da je kreditna institucija dužna redovito mjeriti odnosno procjenjivati rizike koje je utvrdila u svojem poslovanju. Mjerenje odnosno procjena izloženosti riziku ne smije se isključivo temeljiti na vanjskom rejtingu ili modelu koji nije razvila sama kreditna institucija. Postupci mjerenja odnosno procjenjivanja rizika moraju obuhvaćati prikladne kvantitativne i/ili kvalitativne metode mjerenja odnosno procjene rizika koje će omogućiti i uočavanje promjena u profilu rizičnosti kreditne institucije, uključujući i pojavljivanje novih rizika.³⁸

Različiti su načini mjerenja rizika. Tehnika VAR (engl. *value at risk*) je modelirajuća tehnika koja mjeri sveukupnu izloženost banke tržišnom riziku te, uz određenu vjerojatnost, procjenjuje iznos koji bi banka izgubila držeći neku aktivu u određenom vremenskom razdoblju.³⁹

Operativni rizik mjeri se alatima poput:

- Procjenjivanja rizika: banka procjenjuje svoje operacije i aktivnosti s obzirom na katalog potencijalnih osjetljivosti na operativni rizik.
- Pokazateljima rizika: pokazatelji rizika su statistički podaci, najčešće financijski, koji mogu dati uvid u rizičnu poziciju banke. Ovi se pokazatelji obično redovno preispituju kako bi se banke upozorile na promjene povezane s rizikom.
- Mjerenja: banke su počele kvantificirati svoju izloženost operativnom riziku koristeći se različitim pristupima. Neke banke također kombiniraju unutarnje podatke o gubicima s vanjskim podacima o gubicima, analizama scenarija i čimbenicima za procjenu rizika

Tri pristupa mjerenja operativnog rizika uključuju sljedeće:⁴⁰

1. Pristup osnovnog pokazatelja koji se računa kao trogodišnji prosjek neto operativnog prihoda te se množi s alfa faktorom koji predstavlja određeni postotak. Rezultat predstavlja potrebni kapital kojim će se pokriti operativni rizik.
2. Standardizirani pristup se računa na način da se poslovne aktivnosti banke razvrstaju po grupama i prihod svake grupe se množi s beta faktorom koji predstavlja određeni postotak.

³⁸ Narodne novine (2017), op.cit., čl. 22.

³⁹ Greuning H., Brajovic, S. (2006) op. cit., str. 24.

⁴⁰ Vašiček, V. (2019) op.cit. slajd 58.

Primjerice skupina može biti poslovi sa stanovništvom te se prihod temeljen na toj poslovnoj aktivnosti množi s betom.

3. Napredni pristup također uključuje grupiranje po linijam Za svaku liniju se mjeri vjerojatnost gubitka te se gubici množe gama faktorima.

Osim operativnog rizika, za kreditni rizik su također predviđena tri osnovna pristupa prilikom mjerenja, a to su: standardizirani pristup, osnovni pristup na temelju internog mjerenja i napredni pristup na temelju internog mjerenja.⁴¹

Standardizirani pristup – najjednostavniji pristup. Prema ovom pristupu, banka je dužna podijeliti svoje plasmane u različite kategorije zajmoprimca, primjerice potraživanja od države stanovništva, trgovačkih društava. Svaku kategoriju obilježavaju jasne karakteristike konkretnog plasmana i za svakog od tih plasmana primjenjuje se propisani ponder rizika, a koriste se eksterne procjene rizika. Zbroj tih proizvoda, na kraju, daje ukupan iznos rizične ponderirane aktive. To znači da se izračun aktive ponderirane kreditnim rizikom dobiva na temelju procjene rejting agencija.

Pristup zasnovan na internom mjerenju – interno mjerenje se razlikuje s obzirom na to radi li se o osnovnom ili naprednom pristupu. Ovaj način mjerenja polazi od pretpostavke da banke same odaberu način mjerenja rejtinga svojih klijenata, ali mora biti odobren od strane bankovnog supervisora. Ukratko, ovaj pristup obvezuje banke da klasificiraju svoje klijente u skladu sa internim metodama koje su razvijene za svaku pojedinačnu kategoriju plasmana. Svaki plasman mora definirati četiri ključna faktora rizika, a to su: vjerovatnost neispunjenja obveza klijenta (*Probability of Default*), gubitak koji nije nastao prilikom nemogućnosti klijenta da izvrši svoju obvezu (*Loss Given Default*), iznos plasmana u trenutku nemogućnosti izvršenja obveze od strane klijenta (*Exposure at Default*) i ročnost (*Maturity*). Osnovna ili napredna verzija se razlikuju po tome određuje li navedene pristupe banka ili supervizor.⁴² Navedeni pristupi definirani su u Baselu III.

⁴¹ Greuning H., Brajovic, S. (2006) op. cit., str. 67.

⁴² Vašiček, V (2019) op.cit. slajd 47.

3.3 Izvještavanje o rizicima

Izvještavanje o rizicima važan je segment cjelokupnog financijskog izvještavanja, a inicijalno se javilo kao rezultat jačanja financijske regulative i vraćanja izgubljenog povjerenja investitora.

Izvještavanje je definirano i u Odluci o upravljanju rizicima gdje se navodi da je banka dužna uspostaviti sustav izvještavanja o izloženosti rizicima i profi rizičnosti institucije. Kreditna institucija dužna je uspostaviti sustav praćenja i izvješćivanja o rizicima na način da svim relevantnim razinama upravljanja u kreditnoj instituciji omogući pravodobne, točne i dovoljno detaljne informacije koje su potrebne za donošenje poslovnih odluka odnosno sigurno i stabilno poslovanje kreditne institucije.⁴³

Informacije o kojima je potrebno izvještavati su vezane su izloženost pojedinim rizicima, promjene profila rizičnosti, podaci o značajnim internim gubicima, mjere i aktivnosti koje se namjeravaju poduzeti kako bi se eovladalo rizikom, informacije o prekoračenju limita, pozitivne i negativne promjene u pokazateljima poslovanja koje upućuju na promjenu izloženosti riziku.⁴⁴

Izvještavanje o financijskim rizicima pomaže korisniku u procjeni financijskog položaja i uspješnosti subjekta temeljem kvantitativnih informacija iz temeljnih financijskih izvještaja i godišnjeg izvješća.⁴⁵ Kod izvještavanja o financijskim rizicima poslovni subjekti najčešće objavljuju informacije o kreditnom, tržišnom i riziku likvidnosti.

U okviru godišnjeg izvještaja banke iznose svoje informacije o izloženosti rizicima, sažimaju svoje poslovne aktivnosti te ih objedinjuju u različite cjeline kako bi svim zainteresiranim korisnicima pružili transparentan prikaz izazova s kojima su suočeni. Obveza izvještavanja o rizicima u godišnjem financijskom izvješću definirana je na međunarodnoj razini primarno kroz Međunarodne standarde financijskog izvještavanja koje razvija Odbor za međunarodne

⁴³ Narodne novine (2017) op.cit., čl.23

⁴⁴ IBIDEM čl.24.

⁴⁵ Grbavac, J., Marjanović, Z., Živko, I. (2015) Rizici u poslovanju - upravljanje pristupom financija računovodstva. U: Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, izdanje 2015. Mostar: Ekonomski fakultet, str. 421.

računovodstvene standarde (*International Accounting Standards Board*), ali i kroz regulativu nadnacionalnoj razini svake pojedine zemlje.

Standard koji se bavi objavom informacija o rizicima, a koji proizlaze iz financijskih instrumenata je Međunarodni standard financijskog izvještavanja 7. Subjekt je dužan objaviti informacije koje korisnicima financijskih izvještaja omogućuju da ocijene vrstu i doseg rizika koji proizlazi iz financijskih instrumenata, a kojima je izložen na izvještajni datum.⁴⁶ To se ponajprije odnosi na kreditni rizik koji se povezan s imovinom klasificiranom kao financijska imovina po amortiziranom trošku.

Subjekt bi trebao odvojeno objaviti kvantitativne od kvalitativnih podataka i to za svaku vrstu rizika, dodatno navodeći izloženost riziku, politiku i ciljeve upravljanja rizikom te eventualne promjene izloženosti u odnosu na prethodno razdoblje. Pojam rizika i neizvjesnosti definira i Međunarodni revizijski standard 37 Rezerviranja, nepredvidive obveze i nepredvidiva imovina. U okviru standarda navodi se kako bi subjekt u procjeni rezerviranja trebao uzeti u obzir rizike i neizvjesnosti koji su neminovni kod mnogih događaja i okolnosti.⁴⁷ Neizvjesnost utječe na prosuđivanje, te je zahtjevan oprez kako imovina i prihodi ne bi bili precijenjeni, a obveze i rashodi podcijenjeni.

⁴⁶ Narodne novine (2009) Odluka o objavljivanju MSFI. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 136/2009) str.89.

⁴⁷ Narodne novine (2009) op. cit. str. 176.

4. RAČUNOVODSTVENO PRAĆENJE KREDITNOG RIZIKA U BANKAMA

4.1. Imovina podložna kreditnom riziku

Međunarodni revizijski standard 32 definira financijski instrument kao svaki ugovor uslijed kojeg nastaje financijska imovina jednog subjekta i financijska obveza ili vlasnički instrument drugog subjekta. Financijska imovina je svaka imovina koja je novac, vlasnički instrument drugog subjekta, ugovorno pravo ili ugovor koji će se podmiriti.⁴⁸ Kako je u slučaju davanja kredita, imovina banke upravo taj dani kredit, a obveza dužnika je vraćanje glavnice i kamata, važno je poznavati kako mjeriti takve plasmane i kako računovodstveno evidentirati potencijalne gubitke zbog neurednog vraćanja. Međunarodni standard financijskog izvještavanja razlikuje tri kategorije financijske imovine:⁴⁹

1. Financijska imovina po amortiziranom trošku,
2. Financijska imovina po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit
3. Financijska imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka.

Pod pojmom računovodstveni tretman se podrazumijeva početno i naknadno mjerenje navedenih kategorija financijske imovine. Imovinu je potrebno mjeriti kako bi se ustanovilo je li dobila ili izgubila na vrijednosti, te ukoliko je izgubila na vrijednosti koliki utjecaj na takvo stanje su imali rizici. Ukoliko se smanjila aktiva banke, a u aktivni se nalazi plasmani koji podliježu kreditnom riziku, do smanjenja je došlo zbog plasmana koji nisu djelomično ili upotpunosti naplativi. To znači da je dužnike koji su u statusu neispunjavanja obveza potrebno identificirati i provesti ispravak vrijednosti plasmana u bilanci, te u računu dobiti i gubitka izvršiti rezerviranje za iznos koji se očekuje da neće biti naplaćen.

⁴⁸ Službeni list Europske unije (2016) Uredba komisije o usvajanju MSFI 9. Europska unija: Eur-lex br. 2016/2067, čl.3

⁴⁹ Službeni list Eurospke unije (2016), op.cit. čl. 4.1

4.1.1 Početno mjerenje financijske imovine

Međunarodni standard financijskog izvještavanja 9 se počeo primjenjivati od 01.01.2018. te se sukladno s time financijska imovina dijeli u tri grupe.

O tome u koju kategoriju će se klasificirati financijska imovina, ovisi o poslovnom modelu upravljanja financijskom imovinom i obilježjima financijske imovine s ugovornim novčanim tokovima.⁵⁰ To znači da poslovni model može imati za cilj držanje financijske imovine zbog prikupljanja ugovorenih novčanih tokova te se prodaja ne planira. Druga mogućnost je držanje financijske imovine zbog prikupljanja novčanih tokova i prodaje. Treća mogućnost, tj. model je držanje imovine radi trgovanja, tada subjekt aktivno kupuje i prodaje na temelju podataka o fer vrijednosti imovine. Osim modela, za klasifikaciju su važne i karakteristike ugovorenih novčanih tokova. Financijski instrument može imati ugovorene novčane tokove koji su samo otplata glavnice i kamata, a mogu biti i složeniji.

Financijska imovina po amortiziranom trošku ima karakteristike dužničkog instrumenta i ima za cilj samo prikupljanje ugovornih novčanih tokova, što znači da krediti pripadaju upravo toj klasifikaciji.

Financijska imovina se mjeri po trošku stjecanja, tj. po fer vrijednosti u trenutku nabave uvećanoj za transakcijske troškove. Iznimka je imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka koja se ne uvećava za transakcijske troškove.⁵¹

4.1.2 Naknadno mjerenje financijske imovine

Naknadno mjerenje ima veliki utjecaj na financijski položaj i profitabilnost banke.⁵² Financijska imovina po amortiziranom trošku, kao što joj i sam naziv kaže, naknadno se mjeri po amortiziranom trošku uz primjenu metode efektivne kamatne stope. Međunarodni standard financijskog izvještavanja 9 nalaže primjenu testa *solely payments of principal and interest* (u prijevodu: isključivo plaćanje glavnice i kamata) te ukoliko instrument ne zadovoljava taj test,

⁵⁰ Službeni list Europske unije (2016) Uredba komisije o usvajanju MSFI 9. Europska unija: Eur-lex br. 2016/2067, čl.2.

⁵¹ IBIDEM čl.2.

⁵² Perčević, H., Hladika, M., (2012) Utjecaj računovodstvenog tretmana naknadnog mjerenja financijskih instrumenata na financijski položaj i profitabilnost hrvatskog bankarskog sektora. U: Benić, Đ., ur. Ekonomska misao i praksa DBK. GOD. XXI. BR.2. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, str. 663-692.

kriteriji mjerenja metodom efektivne kamatne stope nisu dobro postavljeni, te se instrument mjeri naknadno po fer vrijednosti.⁵³ Učinci naknadnog mjerenja se priznaju u računu dobiti i gubitka. Primjeri mogu biti prihodi od kamata i očekivani kreditni gubici. Ostale dvije kategorije financijske imovine se mjere po fer vrijednosti. Efekti promjene fer vrijednosti financijske imovine kroz ostalu sveobuhvatnu dobit, priznaju se u ostalu sveobuhvatnu dobit, dok učinci naknadnog mjerenje financijske imovine kroz račun dobiti i gubitka se priznaju u računu dobiti i gubitka.

Amortizirani trošak je iznos po kojem je financijska imovina početno mjerena, umanjen za iznos otplate kapitala, ispravljen za amortizaciju, umanjen za sva smanjenja zbog umanjenja vrijednosti.⁵⁴ Kako bi se izračunao amortizirani trošak, koristi se metoda efektivne kamatne stope koja diskontira procijenjene buduće novčane tokove kroz očekivani vijek trajanja instrumenta do neto knjigovodstvene vrijednosti.⁵⁵ To znači da banka na temelju ugovora koje je sklopila s dužnicima, mora procijeniti buduće novčane tokove te uključiti ukupni trošak sjecanja (to su primjerice troškovi koji su plaćeni između vjerovnika i dužnika)

Ono što je karakteristično za financijsku imovinu po amortiziranom trošku i financijsku imovinu po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit (pri tome se misli samo na dužničke instrumente) je izvršenje testa umanjenja, tj. primjena modela očekivanog kreditnog gubitka koja će biti detaljno objašnjena u nastavku rada.

4.1.3 Rezerviranja

Ukoliko banka procijeni da bi mogao nastati gubitak po polasmanu ili preuzetoj vanbilaničnoj obvezi, dužna je provesti rezerviranja.⁵⁶ Važno je razlikovati rezerviranja od rezervi, rezerviranja su rashodi i kao takvi se nalaze u računu dobiti i gubitka. Rezerve se odnose na opće bankovne rizike i služe za pokrivanje rizika općeg, tj. ukupnog poslovanja. Rezerve se nalaze u bilanci kao dio kapitala i nastaju raspodjelom dobiti i dijele se na zakonske, statutarne i ostale.⁵⁷

⁵³ Službeni list Europske unije (2016) op.cit. čl.4.

⁵⁴ Perčević, H., Hladika, M., (2012) op.cit. str. 639.

⁵⁵ IBIDEM str.640.

⁵⁶ Vašiček, V (2019) op.cit. slajd 65.

⁵⁷ Vašiček, V (2019) op.cit. slajd 66.

Ono što je važno za kreditni rizik i financijsku imovinu podložnu tom riziku, su rezerviranja koja pokrivaju gubitke ukoliko je plasman djelomično ili potpuno nedoknadiv. Uprava banke određuje politiku formiranja rezerviranja za gubitke, a izvor za formiranje rezerviranja su prihodi banke.

U Odluci Hrvatske narodne banke o upravljanju rizicima, jasno stoji da provođenje kreditnog rizika obuhvaća provođenje ispravka vrijednosti za bilanične stavke te rezerviranja za rizične vanbilanične stavke. Naime, izvanbilanične stavke se također kasificiraju po skupinama rizičnosti. To znači da iznos vrijednosnog usklađivanja i rezerviranja za gubitke treba realno prikazati kreditni rizik banke.

Izvanbilančne stavke su obveze za podmirenje kojih će uslijediti ili može uslijediti odljev novčanih sredstava kreditne institucije, na temelju kojeg se zbog nemogućnosti povrata budućih odljeva sredstava kreditna institucija izlaže kreditnom riziku (izdane garancije, otvoreni nepokriveni akreditivi, mjenična i druga jamstva, a ne uključuju ugovorenu vrijednost izvedenih instrumenata).⁵⁸Iznos rezerviranja za gubitke povezane s izvanbilančnim obvezama klasificiranima u rizične skupine A, B i C knjiži se na teret troškova kreditne institucije za razdoblje u kojemu je gubitak utvrđen te u korist odgovarajućega računa rezerviranja u pasivi bilance.⁵⁹ Kreditna institucija dužna je pri procjeni rezerviranja za izvanbilančne stavke primjenjivati konverzijski faktor 1.⁶⁰

U računovodstvenim politikama Croatia banke prikazanih na slici, stoji da banka priznaje rezervacije kada ima obvezu kao posljedicu prošlih događaja i ako je vjerojatno da će imati odljev. Također, navodi se da gubici od umanjenja idu na teret knjigovodstvene vrijednosti zajmova i potraživanja te kao rezervacije za obveze i troškove nastale iz rizičnih izvanbilaničnih izloženosti.⁶¹

⁵⁸ Narodne novine (2017). op.cit., čl. 3.

⁵⁹ Narodne novine (2017). op.cit., čl. 16.

⁶⁰ IBIDEM čl. 17.

⁶¹ Croatia banka (2019) Godišnje financijsko izvješće (online) dostupno na: <https://www.croatiabanka.hr/hr/ot-nama/izvjestaji/> (21.06.2019)

Slika 3. Rezervacije u računovodstvenim politikama Croatia banke

4.10. Rezervacije za obveze i troškove

Rezervacije Banka priznaje kada ima sadašnju zakonsku ili izvedenu obvezu kao posljedicu prošlih događaja i ako je vjerojatno da će imati odljev radi podmirivanja tih obveza čiji se iznos može pouzdano procijeniti.

Rezervacije za obveze i troškove održavaju se na razini za koju Uprava Banke smatra da su dostatne za podmirenje mogućih budućih gubitaka. Uprava utvrđuje dostatnost rezervacija na temelju uvida u pojedinačne stavke, trenutačnih gospodarstvenih okolnosti, karakteristika rizika različitih kategorija transakcija, kao i drugih relevantnih čimbenika.

Kada odljev ekonomskih koristi za podmirenje obveza više nije vjerojatan ili je manji od procijenjenog rezervacije se ukidaju. Rezervacije se ukidaju samo za one troškove za koje su izvorno i priznate.

Izvor: Croatia banka (2019) Godišnje financijsko izvješće (online) dostupno na: <https://www.croatiabanka.hr/hr/ot-nama/izvjestaji/> (21.06.2019)

4.2 Računovodstvene komponente kreditnog rizika

Najvažnije komponente u već spomenutom kreditnom procesu su: 1) vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza (*probability of default*) 2) gubitak uslijed nastanka statusa neispunjavanja obveza (*loss given default*) 3) izloženost (*exposure at default*) te dospijeće (*maturity*) koje se koristi kod izračuna zahtijevanog kapitala te je upotrebljiv samo kod internog sustava rangiranja.⁶² Za svaku od tri najbitnijih komponenti slijedi detaljnije pojašnjenje i neke od smjernica koje je donijela Europska agencija za nadzor banaka (*European Banking Authority*), a koje će se primjenjivati tek od 2021. godine.

4.2.1 Vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza

Ovom komponentom se mjere šanse da dužnik bude nije u stanju djelomično ili u potpunosti podmiriti obveze prema banci. Basel II definira ovu komponentu kao neplaćanje koje je duže od 90 dana. Vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza ovisi o mnogočemu, vremenskom razdoblju (proporcionalno duljini razdoblja, što znači ukoliko je duže vremensko razdoblje, veća je vjerojatnost neispunjavanja obveza), o ekonomskoj situaciji, situaciji u kojoj se nalazi dužnik i sl. Najčešće je vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza povezana s kreditnim rejtingom.⁶³ Upravo je vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza osnovna mjera kreditnog rizika, a kako bi se procijenio, banka može koristiti vlastita iskustva, pratiti vanjske

⁶² Broz Tominac, S. (2014) op.cit. str. 34.

⁶³ Broz, Tominac, S., (2012) op.cit, str.152

podatke ili koristiti statističke metode.⁶⁴ Bez obzira koliko su precizni podaci i bez obzira što su temeljeni na povijesnim i empirijskim podacima, te se u konačnici dobije kvantificirana vjerojatnost propasti dužnika, ne dobije se dovoljno informacija pomoću kojih bi se mogao procijeniti kreditni gubitak.

Europska agencija za nadzor banaka nalaže da je za razvoj modela za procjenu vjerojatnosti nastanka statusa neispunjavanja obveza potrebno osigurati podatke koji sadržavaju vrijednosti pokretača rizika. To znači da banke moraju obuhvatiti široki skup podataka za pojedine izloženosti koja je obuhvaćena rejting sustavom. Pokretači rizika moraju uključivati značajke dužnika poput sektora kojem pripada i zemljopisne lokacije, nadalje potrebno je da banka odredi adekvatnost značajki i dinamike dodjele rejtinga. Također filozofije rjetinga mogu biti više ili manje osjetljive na gospodarske uvjete te sukladno tome dati različite procjene vjerojatnosti nastanka statusa neispunjavanja obveza.

Europska agencija za nadzor banaka također ističe da je potrebno izbjeći preklapanje između rejting kategorija ili skupova izloženosti. To se može postići tako da svaki dužnik unutar iste kategorije ima sličan rizik nastanka statusa neispunjavanja obveza .

Uredba 575/2013 definira i zahtjeva potpunost kvalitativnih i kvantitativnih podataka te svih informacija koje su potrebne za izračun prosječne stope nastanka neispunjavanja obveza.

Formula 1. Izračun jednogodišnje stope nastanka neispunjavanja obveza

dužnici koji su u nazivniku kod kojih je bar jednom nastao status neispunjavanja

broj dužnika u statusu ispunjavanja obveza (obveza→glavnica, kamata, naknada, garancija)

Izvor: izrada autora prema: EBA (2018) Smjernice za procjenu PD-a, LGD-a i tretman izloženosti u statusu neispunjavanja obveza. EBA/GL/2017/16

⁶⁴ Broz, Tominac, S., (2012) op.cit, str. 156.

Iz razlomka je vidljivo da se brojnik sastoji od dužnika kod kojih je u jednogodišnjem razdoblju bar jednom nastao status neispunjavanja obveze, dok je u brojniku ukupan broj dužnika po bilo kojoj kreditnoj obvezi na početku jednogodišnjeg razdoblja.

4.2.2 Gubitak uslijed nastanka statusa neispunjavanja obveza

Status neispunjavanja obveza podrazumijeva pokazatelje poput financijskih teškoća dužnika (primjerice problem s likvidnosti), kašnjenje pri plaćanju ili neispunjavanje nekih drugih odredbi ugovora i poteškoće s nastavkom poslovanja (mogućnost pokretanja stečajnog postupka).

Gubitak koji je nastao po kreditnom plasmanu je gubitak koji je nastao zbog neplaćanja obveze od strane dužnika. Taj gubitak je nastao, tj. materijaliziran je i predstavlja određeni novčani iznos. Osim ovog nastalog gubitka, postoji i gubitak od kreditnog rizika kojeg je potrebno razlikovati od prvotno navedenog gubitka. Gubitak od kreditnog rizika nije još nastao i predstavlja vjerojatnost da će se određeni novčani iznos izgubiti.

Gubitak zbog nastanka neispunjavanja obveza je dio iznosa koji je zapravo izgubljen uslijed nastanka statusa neispunjavanja obveza, a nakon što su istrošena jamstva.⁶⁵

Modeli gubitka uslijed statusa neispunjavanja obveza (LGD) se zasnivaju na empirijskim podacima, a za izračun Basel II nudi rješenje poput pridruživanja gubitka od 45% za potraživanja koja nisu osigurana prepoznatim kolateralima i 75% za ostala potraživanja. Na primjeru bi to značilo, ako banka posudi 100.000 kn, a dužnik počne imati teškoće s plaćanjem, banka izračuna koliki dio će se vratiti (*recovery rate* = $RR = 100.000 \times 0,55 = 55.000$), a izgubit će se ostatak ($LGD = 1 - RR = 45.000$). Ovo je bio slučaj kada nema kolaterala, ukoliko kolateral postoji, stopa oporavka se povećava. Kod naprednog pristupa banke imaju veću slobodu pri određivanju ovog parametra i sukladno s čl. 143. Uredbe 575/2013 trebaju dodijeliti procjenu LGD-a svakoj izloženosti koja nije u statusu neispunjavanja obveza i onoj koja je.⁶⁶

Europska agencija za nadzor banaka (*European banking authority*) djeluje u mreži Europskoga sustava financijskoga nadzora s ciljem zaštite javnoga interesa i pridonošenja stabilnosti i učinkovitosti financijskoga sustava Unije u područjima bankarstva, platnoga prometa, uređenja i nadzora elektroničkoga novca. Agencija je posvetila nekoliko točaka kolateralima, tj.

⁶⁵ Broz, Tominac, S., (2012) op.cit., str 153.

⁶⁶ Službeni list Europske unije (2013) Uredba 575. Europska unija: Eur Lex br.575/2013. čl. 128.

priznavanju naplate iz kolaterala ukoliko cijena pokriva dijelove ili cjelokupan iznos kreditne obveze. Banke mogu pri procjeni LGD-a uzeti u obzir postojanje svih vrsta kolaterala za koje imaju uspostavljene interne zahtjeve. Bitno je da banka procjenu kolaterala ne temelji samo na tržišnoj vrijednosti, već i na ostvarene naplate iz prethodnih realizacija.⁶⁷ Također Europska agencija za nadzor bana navodi da je važno da banka prepozna pokretače rizika vezane uz vrstu proizvoda, vrstu kolaterala, karakteristike dužnika i slično.

Ekonomski gubitak koji je realiziran po instrumentu je razlika između iznosa kreditne obveze nastale u trenutku statusa neispunjenja (uključujući glavnice, kamate ili naknade uvećane za značajne izravne i neizravne troškove naplate) i svih naplata realiziranih nakon trenutka nastanka statusa neispunjavanja obveza.

4.2.3 Izloženost

Izloženost mjeri maksimalni iznos koji može biti izgubljen ukoliko nastupi status neispunjavanja obveza, a iznos se izračunava primjenom pravila i modela. Banka mora omogućiti procjenu izloženosti za svaku transakciju i sve te procjene gubitaka trebaju obuhvaćati rizike izloženosti. Izloženost se izračunava uzimajući u obzir imovinu, vrednovanje i detalje o obvezama.⁶⁸ Ova vrijednost ne uzima u obzir garancije, kolaterale ili osiguranja odnosno ignorira tehnike umanjenja kreditnog rizika s iznimkom netiranja bilančnih pozicija gdje su efekti netiranja uključeni u izloženost.⁶⁹

U većini slučajeva će izloženost (EAD) biti jednaka nominalnoj vrijednosti, no u nekim će slučajevima uključivati procjenu budućih posudbi prije vjerojatnosti nastanka neispunjavanja obveza (PD-a). Kod primjene osnovnog internog sustava rangiranja, za razliku od naprednog, ovaj je parametar zadan od strane regulatora. Za napredni pristup potreban je razvijeni podatkovni sustav i analiza. Ti postupci moraju biti vrednovani i na internoj razini i od strane supervizora. Za bilančne transakcije izloženost je jednaka nominalnoj vrijednosti izloženosti.

⁶⁷ EBA (2018) op.cit., str. 37

⁶⁸ IBIDEM str.38.

⁶⁹ Broz, Tominac, S. (2014) op.cit., str. 80

Izloženost je potrebno povezati s klasifikacijom izloženosti u rizične skupine (A, B ili C), kojoj je cilj grupirati imovinu i obveze po skupinama kako bi se mogla provesti rezerviranja za pokriće potencijalnih gubitaka. U rizične skupine se raspoređuju stavke koje nose banci kreditni rizik, a ne raspoređuju se u skupine one koje nose tržišni rizik. Osim bilaničnih, i izvan bilanične stavke nose kreditni rizik, a neke od njih su garancije, neiskorišteni neopozivi okvirni krediti, ugovori o leasingu, faktoringu, nepokriveni akreditivi. Izloženost treba povezati i s rizikom izloženosti kao iznosom svih tražbina po kreditima prema jednoj osobi.

4.3 Rizične skupine i kreditni gubici

Klasifikaciju izloženosti u rizične skupine je donijela Hrvatska narodna banka u Odluci o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i načinu utvrđivanja kreditnih gubitaka. Navedena odluka ima za cilj navođenje kriterija pomoću kojih banke svrstavaju izloženost u odgovarajuće skupine i definiranje obveze banke za praćenjem kreditnog rizika dužnika te ukoliko dođe do pogošanja dužnikovog položaja, potrebno je provesti umanjene vrijednosti plasmana i rezerviranje.

4.3.1 Klasifikacija izloženosti u rizične skupine

Klasifikacija izloženosti se provodi na temelju kriterija poput: dužnikove kreditne sposobnosti, gdje se u obzir uzima njegov kapital, imovina, likvidnost, uvjeti u kojima posluje.⁷⁰ Također jednako važan kriterij je dužnikova urednost u odmiranju obveza, koja predstavlja sposobnost da u cjelosti i na vrijeme podmiri obvezu prema banci. Sljedeći kriterij je kvaliteta instrumenata osiguranja tražbina i njihova adekvatnost. Najkvalitetniji instrumenti osiguranja su garancije središnje banke i dužnički vrijednosni papiri države. Primjereni su i instrumenti u obliku nekretnina, pokretnina, dionica. Neadekvatni instrumenti su primjerice mjenica koja označava samo obećanje plaća, zadužnica, ovršna izjava. Nabrojani instrumenti nemaju potreban bonitet. Za instrumente koji su adekvatni je definiran i pripadajući faktor umanjenja i očekivani rokovi naplate.⁷¹

⁷⁰ Narodne novine (2017) Odluka o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i način utvrđivanja kreditnih gubitaka. Zagreb: Narodne novine d.d., br.(NN114/2017), čl. 1

⁷¹ Narodne novine (2017) op. cit., čl. 4.

Hrvatska narodna banka definira portfelj malih kredita kao izloženost kreditne institucije prema jednoj osobi ili grupi povezanih osoba nije pojedinačno značajna ako ne prelazi sljedeće iznose:⁷²

- 1) 500.000 kuna ako ukupna aktiva kreditne institucije iznosi manje od 7 milijardi kuna
- 2) 1.000.000 kuna ako ukupna aktiva kreditne institucije iznosi više od 7 milijardi kuna, a manje od 20 milijardi kuna ili
- 3) 3.000.000 kuna ako ukupna aktiva kreditne institucije iznosi više od 20 milijardi kuna.

Također, to znači da Kreditna institucija može provoditi procjenu umanjenja izloženosti klasificiranih u rizične skupine B i C na skupnoj osnovi ako bruto izloženost kreditne institucije prema dužniku ili grupi povezanih osoba ne prelazi gore navedene iznose.

Ovisno o procjeni kriterija rizične skupine dijele se u sljedeće kategorije:⁷³

- 1) rizična skupina A, koja se sastoji od rizičnih podskupina A-1 i A-2
- 2) rizična skupina B, koja se sastoji od rizičnih podskupina B-1, B-2 i B-3, te
- 3) rizična skupina C.

Skupina A označava da dužnik nije u statusu neispunjavanja obveza, dok B i C znače da je dužnik u statusu neispunjavanja obveza. Podskupine se također moraju odrediti pa 1 znači da se nakon početnog priznavanja kreditni rizik nije znatno povećao, 2 znači da se znatno povećao. Gdjeajući po broj dana kašnjenja, ako plaćanja dospjelih izloženosti traju duže od 30 dana, ali ne prelaze 90 dana, dužnik se raspoređuje u skupinu A2.

Međunarodni standard financijskog izvještavanja 9 nalaže da provedbu odgovarajućih umanjenja vrijednosti i rezerviranja, za A1 iznos će se temeljiti na očekivanim kreditnim gubicima za 12 mjeseci, dok kod A2 za cijeli vijek trajanja.

Kod rizične skupine B, umanjenje vrijednosti mora biti minimalno 2%. Podskupine u ovoj kategoriji se određuju na temelju postotka. ukoliko razina umanjenja vrijednosti i rezerviranja ne prelazi 30% izloženosti, podskupina dobiva broj 1. Ako je između 30% i 70% raspoređuje se u B2. Ukoliko je između 70% i 100% nalazi se u rizičnoj podskupini B3. Plasmani oji su svrstani

⁷² Narodne novine (2017) op. cit., čl. 5.

⁷³ Narodne novine (2017) op. cit., čl. 7

u rizičnu kategoriju C, iznačavaju razinu umanjenja vrijednosti i rezerviranja u iznosu od 100% izloženosti, ali još uvijek nisu otpisani.

Umanjenje vrijednosti po pojedinim izloženostima klasificiranih u rizične skupine B i C utvrđuje se kao pozitivna razlika između bruto knjigovodstvenog iznosa pojedine izloženosti i sadašnje vrijednosti procijenjenih dužnikovih budućih novčanih tokova, diskontiranih uz primjenu efektivne kamatne stope. To bi značilo da se gleda iznos koji je pozajmljen i iznos za koji se očekuje da će se vratiti.

Kreditna institucija dužna je izvještavati Hrvatsku narodnu banku o stanju izloženosti klasificiranih u rizične skupine. O izloženosti se Hrvatsku narodnu banku izvještava u supervizorskim izvještajima, statističkom i bonitetnom izvješću.

4.3.2 Očekivani kreditni gubici

Umanjenju vrijednosti je podložna financijska imovina koja je mjeri po amortiziranom trošku i financijska imovina po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit. Međunarodni standard financijskog izvještavanja 9 ne nalaže umanjenje financijske imovine po fer vrijednosti kroz RDG jer se efekti umanjenja vide u računu dobiti i gubitka. Novi model je okrenut mogućim gubicima u budućnosti, a ne kao Međunarodni revizijski standard 39 već nastalim gubicima kao rezultatima prošlih događaja. Model očekivanih kreditnih gubitaka stvara mnogo veća rezerviranja za rizike.⁷⁴ Oni predstavljaju procjenu kreditnih gubitaka na temelju vjerojatnosti tijekom očekivanog vijeka trajanja instrumenta. Važne odrednice kreditnog gubitka su iznos i vrijeme plaćanja. Što znači ukoliko je podmirenje obveze izvršeno u cjelosti, ali nije izvršeno u ugovorenom vremenu, to također stvara kreditni gubitak.

Kreditni gubitak financijske imovine je sadašnja vrijednost razlike između ugovornih novčanih tokova i novčanih primitaka koje banka očekuje. Vrijednost financijske imovine umanjuje se za kreditne gubitke kao posljedica jednog ili više događaja koji štetno utječu na procijenjene buduće novčane tokove od te financijske imovine.⁷⁵ Ovaj model se sastoji od tri razine temeljene na promjenama u kvaliteti danih kredita. Plasmani koji imaju niski kreditni rizik pripadaju prvoj

⁷⁴ H. Volarević, M. Varović (2018) INTERNAL MODEL FOR IFRS 9 - Expected credit losses calculation, U:Butorac, G. ur. EKONOMSKI PREGLED, 69 (3). Zagreb: Hrvatsko Društvo Ekonomista. str. 269-297

⁷⁵ Službeni list Europske unije (2016) op.cit. Dodatak A

fazi u kojoj se očekivani kreditni gubitak izračunava unutar 12 mjeseci. Ukoliko se poveća kreditni rizik, ali nije došlo do neispunjavanja obveza, plasman se nalazi u drugoj fazi te se kreditni rizik izračunava za cijelo vrijeme trajanja financijskog instrumenta. Ukoliko gubitak nastane, potrebno je utvrditi i finscijski instrument prelazi u fazu tri. U toj fazi se također izračunava kreditni gubitak za cijelo razdoblje trajanja financijskog instrumenta.

Slika 4. Primjer tri stupnja kvalitete plasmana u financijskom izvještaju

Grupa				u	u
				milijunima kn 2018.	milijunima kn 2017.
	<i>Razina 1</i>	<i>Razina 2</i>	<i>Razina 3</i>	Ukupno	Ukupno
Plasmani u statusu ispunjenja ugovornih obveza					
Niski rizik	1.594	-	-	1.594	1.128
Srednji rizik	16.478	3.975	-	20.453	19.866
Visoki rizik	1.924	1.592	-	3.516	2.900
Plasmani u statusu neispunjenja ugovornih obveza					
	-	-	8.349	8.349	9.442
Ukupno	19.996	5.567	8.349	33.912	33.334

Izvor: Zagrebačka banka (2019) Godišnji financijski izvještaj

Kao što se može vidjeti na primjeru godišnjeg izvješća Zagrebačke banke za 2018. godinu, na dan 31.12.2018 plasmani su podijeljeni na one koji su u statusu ispunjenja obveza te pripadaju razini 1 i 2, dok plasmani koji su u statusu neispunjenja obveza pripadaju razini 3. Također, može se uočiti blago smanjenje plasmana iz razine 3 u odnosu na 2017. godinu.

Primjer za prelazak iz faze 1 u fazu 2 je pogoršanje kreditnog rejtinga iz AA u BB do kojeg je došlo zbog značajnog pogoršanja poslovanja poduzeća u terminima profita, prodaje, povećanje dospjelih dana za plaćanje i slične situacije.⁷⁶ Ukoliko dođe do gubitka, uz konto na kojem je nalazi kredit (vrednovan po amortiziranom trošku), dodaje se novi konto ispravka vrijednosti i na potražnoj strani se evidentira umanjenje. Knjigovodstvena vrijednost kredita koji se nalazi u aktivi banke se na taj način smanjuje. U pasivi (točnije dijelu u kojem su kapital i rezerve) bilance se isti isnos evidentira u korist konta rezerviranja.

Problem primjene modela očekivanog kreditnog gubitka je u tome što Međunarodni standard financijskog izvještavanja 9 ne propisuje kako mjeriti očekivani kreditni gubitak, tj. ne postoji metoda mjerenja. Od banaka se očekuje da razviju vlastite interne modele koji će se temeljiti na

⁷⁶ Narodne novine (2017) op. cit., čl. 12.

prošlim i budućim informacijama. Bankama koje ga neće uspjeti razviti same, sigurno će biti potrebno da iz naprave eksterni stručnjaci. Uloga ECL modela je da izračuna knjigovodstveni iznos umanjnja financijske imovine u bilanci. Navedeno se može prikazati formulom.

Formula 2. Formula za izračun Očekivanog kreditnog gubitka

$$ECL = EAD \times LGD \times PD$$

Izvor: KPMG (2017) Demystifying Expected Credit Loss

Očekivani kreditni gubitak je produkt triju varijabli, prva je izloženost - *Exposure at Default (EAD)*, druga je gubitak uslijed statusa nastanka neispunjenja obveza - *Loss Given Default (LGD)* i posljednja, najosjetljivija je vjerojatnost nastanka statusa neispunjavanja obveza - *Probability of Default (PD)*.⁷⁷ Navedene varijable su već objašnjene u okviru komponenti kreditnog rizika, a ovdje su korištene u svrhu izračunavanja očekivanog kreditnog gubitka.

ECL za 12 mjeseci se može izračunati kao iznos kredita koji je dan klijentu uvećan za prihode od kamata. Taj izraz se množi s LGD-om kojeg preporuča Basel od 45% te se množi s intrenom izračunatom stopom vjerojatnosti defaulta za klijenta (npr 10%).

Primjer 2. Izračun očekivanog kreditnog gubitka

$$ECL = (\text{dani kredit} + \text{kamate}) \times 0,45 \times 10\%$$

$$ECL = (100.000 + 500) \times 45\% \times 10\% = 4.522,5$$

Kao što se može vidjeti iz primjera, iznos očekivanog kreditnog gubitka za razdoblje od 12 mjeseci je 4.522,5 kn. Iznos od 4.522,5 kn će se evidentirati kao trošak (nastao zbog umanjnja) u računu dobiti i gubitka. U bilanci će se za isti iznos korigirati vrijednost zajma (ispravak vrijednosti djelomično nadoknadivih plasmana).

⁷⁷ H. Volarević, M. Varović (2018) INTERNAL MODEL FOR IFRS 9 - Expected credit losses calculation, U:Butorac, G. ur. EKONOMSKI PREGLED, 69 (3). Zagreb: Hrvatsko Društvo Ekonomista. str. 269-297

4.4 Izvještavanje o kreditnom riziku

U svojim izvještajima, banka treba objaviti informacije o izloženosti kreditnom riziku po vrstama financijskih instrumenata i ekonomskim obilježjima tako da grupe imaju zajedničke karakteristike po kojima se može pratiti kreditni rizik.

4.4.1 Izvještavanje u Godišnjem financijskom izvještaju

U godišnjem financijskom izvješću se nalaze kvalitativne i kvantitativne informacije o izloženosti kreditnom riziku. Kvalitativne informacije se odnose na definicije dospjelih nenaplaćenih potraživanja i izloženosti kod kojih je izvršeno umanjenje, tj. ispravak vrijednosti, kao i opis procedura i metoda koje je kreditna institucija donijela za utvrđivanje ispravka vrijednosti i rezerviranja.

Informacije o kreditnom riziku se nalaze u bilješkama, kao dio politika upravljanja rizicima gdje se definira proces upravljanja, nastanak rizika i koje aktivnosti povećavaju kreditni rizik. Također definiraju se očekivani kreditni gubici te značenje svake od tri razine. Navodi se da utvrđivanje povećanog kreditnog rizika banka osim kvantitativnih pokazatelja, koristi i proces praćenja plasmana (*monitoring*) i sustav ranog otkrivanja povećanog kreditnog rizika.

Ono što je povezano s kreditnim rizikom su politike umanjenja vrijednosti i rezerviranja te zajmovi neumanjene (A-1 i A-2) i umanjene vrijednosti. Na primjeru jedna manje banke poput Croatia banke, to izgleda ovako.

Slika 5. Zajmovi umanjene i neumanjene vrijednosti na 31.12.2018. u tisućama kn

37.7. Zajmovi neumanjene vrijednosti 31.12.2018.

u tisućama kn

	Gotovinski	Investicije i obrtna sredstva	Poljoprivreda i turizam	Kreditne kartice i prekoračenja	Stambeni	Ostalo	Ukupno
Nedospjelo	153.546	168.762	39.485	20.441	51.282	490.462	923.978
Dospjelo	98	3.124	2.075	2.926	7	948	9.178
Ukupno	153.644	171.886	41.560	23.367	51.289	491.410	933.156

37.7. Zajmovi umanjene vrijednosti (nastavak)

Zajmovi umanjene vrijednosti 31.12.2018.

u tisućama kn

	Gotovinski	Investicije i obrtna sredstva	Poljoprivreda i turizam	Kreditne kartice i prekoračenja	Stambeni	Ostalo	Ukupno
Nedospjelo	5.177	63.284	9.133	186	599	32.199	110.578
Dospjelo	5.628	164.466	17.496	3.984	1.821	65.139	258.534
Ukupno	10.805	227.750	26.629	4.170	2.420	97.338	369.112
Ispravak vrijednosti	6.710	129.469	13.170	3.576	1.093	59.859	213.877

Izvor: Croatia banka (2019) Godišnje izvješće (online) Zagreb. Dostupno na: <https://www.croatiabanka.hr/media/147057/godisnje-izvjesce-za-2018-godinu.pdf> (23.06.2019)

Evidentno je da kod zajmova koji su rizičnoj skupini A1 i A2 nema ispravaka vrijednosti, tj. umanjenja jer se uredno otplaćuju.

U politikama za upravljanje kreditnim rizikom se nalazi i analiza osjetljivosti kreditnog rizika na makroekonomske utjecaje te vrste instrumenata osiguranja koji umanjuju kreditni rizik i prikaz iznosa maksimalne izloženosti nakon umanjenja. U bilješkama pod nazivom zajmovi i predujmovi klijentima, može se naći analiza po vrsti klijenta, promjene po ispravcima vrijednosti za moguće gubitke, promjene bruto kredita po razinama kreditnog rizika. Svrha ovako detaljne razrade rizika je dobivanje što više informacija iz kojih se može saznati koji plasmani nose najviši rizik, kojim skupinama je banka izložena i sl. Na taj način uprava i menadžent mogu odlučiti što napraviti kako bi se smanjio rizik.

Najveća banka u Hrvatskoj, Zagrebačka banka u svojem godišnjem izvještaju ima puno detaljnije razrađene politike upravljanja rizicima. Podjela je složenija i banka kredite koji neće biti u cjelosti vraćeni naziva „forborne“. U politikama Zagrebačka banka pojašnjava da mijenja originalne uvjete kredita kao odgovor na dužnikove financijske poteškoće (tzv. „forbearance“ aktivnosti) kako bi maksimizirala mogućnost naplate i minimizirala rizik „default“-a, radije nego da uđe u posjed ili da na drugi način prisilno naplati postojeći kolateral. „Forbearance“ aktivnosti mogu uključivati ustupke kao što su refinanciranje, moratorij, prolongat ročnosti, reprogram otplatnog plana za kamatni dug, smanjenje kamatne stope, itd. Ako bilo koji od navedenih ustupaka vodi ka gubitku za Banku, plasman se procjenjuje i njime se upravlja kao neprihodujućim te se stoga isti klasificira kao Razina 3 za potrebe kalkulacije očekivanih kreditnih gubitaka.

Slika 6. Pregled forborne kredita

Pregled restrukturiranih kredita (s izmjenama u svojim uvjetima i refinanciranje) Grupe na dan 31. prosinca 2018.:

	UKUPNO BRUTO KNJIGO- VODSTVENA VRIJEDNOST	UKUPNO S IZMJENAMA U SVOJIM UVJETIMA	UKUPNO REFINAN- CIranJE	% RESTRUKTU- RIRANI U UKUPNOJ BRUTO KNJIGO- VODSTVENOJ VRIJEDNOSTI	UKUPNO REZERVACIJE ZA UMANJENJA VRIJEDNOSTI RESTRUKTU- RIRANIH KREDITA	RAZINA I		RAZINA II		U MILIJUNIMA KN RAZINA III	
						BRUTO KNJIGO- VODSTVENA VRIJEDNOST	REZERVACIJA ZA UMANJENJA VRIJEDNOSTI RESTRUKTU- RIRANIH KREDITA	BRUTO KNJIGO- VODSTVENA VRIJEDNOST	REZERVACIJA ZA UMANJENJA VRIJEDNOSTI RESTRUKTU- RIRANIH KREDITA	BRUTO KNJIGO- VODSTVENA VRIJEDNOST	REZERVACIJA ZA UMANJENJA VRIJEDNOSTI RESTRUKTU- RIRANIH KREDITA
Kućanstva	37.934	351	438	2,1%	(232)	290	(2)	206	(14)	293	(216)
Nefinancijska društva	32.447	1.207	2.246	10,6%	(1.218)	198	(23)	271	(31)	2.984	(1.164)
Stanje na dan 31. prosinca 2018.	70.381	1.558	2.684	-	(1.450)	488	(25)	477	(45)	3.277	(1.380)

Pregled restrukturiranih kredita (instrumenti s izmjenama u svojim uvjetima i refinanciranje) Banke na dan 31. prosinca 2018.:

	UKUPNO BRUTO KNJIGO- VODSTVENA VRIJEDNOST	UKUPNO S IZMJENAMA U SVOJIM UVJETIMA	UKUPNO REFINAN- CIranJE	% RESTRUKTU- RIRANI U UKUPNOJ BRUTO KNJIGO- VODSTVENOJ VRIJEDNOSTI	UKUPNO REZERVACIJE ZA UMANJENJA VRIJEDNOSTI RESTRUKTU- RIRANIH KREDITA	RAZINA I		RAZINA II		U MILIJUNIMA KN RAZINA III	
						BRUTO KNJIGO- VODSTVENA VRIJEDNOST	REZERVACIJA ZA UMANJENJA VRIJEDNOSTI RESTRUKTU- RIRANIH KREDITA	BRUTO KNJIGO- VODSTVENA VRIJEDNOST	REZERVACIJA ZA UMANJENJA VRIJEDNOSTI RESTRUKTU- RIRANIH KREDITA	BRUTO KNJIGO- VODSTVENA VRIJEDNOST	REZERVACIJA ZA UMANJENJA VRIJEDNOSTI RESTRUKTU- RIRANIH KREDITA
Kućanstva	29.990	348	435	2,6%	(230)	289	(2)	203	(15)	291	(213)
Nefinancijska društva	23.652	853	2.113	12,5%	(1.083)	198	(23)	67	(18)	2.701	(1.042)
Stanje na dan 31. prosinca 2018.	53.642	1.201	2.548	-	(1.313)	487	(25)	270	(33)	2.992	(1.255)

Izvor: Zagrebačka banka (2019) Godišnji financijski izvještaj. (online) Zagreb: Zagrebačka banka. Dostupno na: <https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/financijski-izvjestaji>

Zagrebačka banka osim ove podjele, kreditni rizik prati po instrumentima osiguranja i umanjenju kreditnog rizika zbog postojanja osiguranja. Također prikazan je očekivani kreditni gubitak u slučaju višestrukih scenarija. Kreditni rizik je prikazan i u pogledu koncentracije rizika prema industriji. Za prikaz bruto izloženost banka koristi LTV omjer (odnos pokrivenosti kredita i tržišne vrijednosti kolaterala založenog uz taj kredit). Obje banke imaju razvijeni interni sustav ocjenjivanja kreditnog rizika. Za razliku od detaljnijeg i kompleksnijeg izvještavanja Zagrebačke banke, Croatia je u izvještaju objavila samo strukturu zajmova po djelatnostima i zajmove s obzirom na to jesu li umanjeni ili neumanjeni. Kod analize osjetljivosti na makroekonomske faktore je naveden postotak za koji bi se smanjio regulatorni kapital do je Zagrebačka banka izračunala po svakom sektoru gubitak i detaljnije objasnila kategorije i klasifikaciju.

4.4.2 Bonitetno izvješće i kreditni rizik

Bonitetno izvješće pripada posebnim objavljivanjima koje donosi Hrvatska narodna banka. U svojoj Odluci o javnoj objavi bonitetnih zahtjeva, Hrvatska narodna banka traži da kreditna institucija objaviti kvalitativne i kvantitativne informacije u vezi s izloženošću kreditnom riziku.⁷⁸

Kvalitativne informacije u vezi s izloženošću kreditnom riziku i razrjeđivačkom riziku jesu:⁷⁹

- 1) definicije dospjelih nenaplaćenih potraživanja i izloženosti kod kojih je izvršeno umanjenje vrijednosti
- 2) opis donesenih procedura i metoda za utvrđivanje ispravaka vrijednosti i rezervacija.

Kvantitativne informacije u vezi s izloženošću kreditnom riziku i razrjeđivačkom riziku jesu:

- 1) ukupan iznos izloženosti te prosječan iznos izloženosti tijekom izvještajnog razdoblja razvrstani prema različitim kategorijama izloženosti,
- 2) geografska podjela izloženosti razvrstanih u značajna područja
- 3) podjela izloženosti prema vrsti djelatnosti ili vrsti druge ugovorne strane, razvrstanih prema kategorijama izloženosti
- 4) podjela svih izloženosti prema preostalom dospijeću

⁷⁸ Narodne novine (2009) Odluka o javnoj objavi bonitetnih zahtjeva kreditnih institucija. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 75/2009) čl. 16.

⁷⁹ Narodne novine (2009 op.cit. č. 17.

- 5) za sve vrste djelatnosti koje kreditna institucija odredi kao materijalno značajne: (izloženosti kod kojih je izvršeno umanjnje vrijednosti, iznos ispravka i troškovi ispravaka vrijednosti i rezervacija)
- 6) iznosi izloženosti kod kojih je izvršeno umanjnje vrijednosti i dospjelih nenaplaćenih potraživanja
- 7) odvojeno prikazane promjene u ispravcima vrijednosti i rezervacijama za izloženosti kod kojih je izvršeno umanjnje (ispravak) vrijednosti koje obuhvaćaju

U praksi to izgleda ovako, dan je primjer bonitetnog izvješća Zagrebačke banke za tromjesečno razdoblje. Na dan 31. ožujka 2019. godine izloženost ponderirana kreditnim rizikom iznosila je 70.545 milijuna kuna.

Slika 7. Iznos izloženosti ponderiran rizikom i kapitalni zahtjevi Grupe Zagrebačke banke na dan 31.3.2019.

<i>u milijunima kuna</i>		
Iznosi izloženosti ponderirani rizikom i kapitalni zahtjevi	Iznosi izloženosti ponderirani rizikom	Kapitalni zahtjevi
IZNOSI IZLOŽENOSTI PONDERIRANI RIZIKOM ZA KREDITNI RIZIK, KREDITNI RIZIK DRUGE UGOVORNE STRANE I RAZRJEĐIVAČKI RIZIK TE SLOBODNE ISPORUKE	70.545	5.644
Standardizirani pristup	70.545	5.644
Kategorije izloženosti u skladu sa standardiziranim pristupom isključujući sekuritizacijske pozicije	70.545	5.644
Središnje države ili središnje banke	8.934	715
Jedinice područne (regionalne) ili lokalne samouprave	910	73
Subjenti javnog sektora	513	41
Multilateralne razvojne banke	-	-
Međunarodne organizacije	-	-
Institucije	610	49
Trgovačka društva	22.339	1.787
Stanovništvo	21.046	1.684
Osigurane nekretninama	5.580	446
Izloženosti sa statusom neispunjavanja obveza	5.308	425
Visokorizične stavke	182	15
Pokrivene obveznice	-	-
Potraživanja prema institucijama i trgovačkim društvima s kratkoročnom kreditnom procjenom	1.729	138
Subjenti za zajednička ulaganja (CIU)	37	3
Vlasnička ulaganja	655	52
Ostale stavke	2.702	216
Sekuritizacijske pozicije u skladu sa standardiziranim pristupom	-	-
<i>od čega: resekuritizacija</i>	-	-

Izvor: Zagrebačka banka (2019) Javna objava bonitetnih zahtjeva (online) Zagreb. Dostupno na: <file:///C:/Users/user/Downloads/javna-objava-bonitetnih-zahtjeva-31.3.2019.pdf> (25.06.2019)

Iz primjera se može vidjeti da Zagrebačka banka kreditni rizik mjeri standardiziranim pristupom te da su iznosi podijeljeni po kategorijama izloženosti od kojih najveći dio zauzimaju trgovačka društva i sektor stanovništva. Bonitetno izvješće predstavlja pregled nad rizicima i potrebnoj razini kapitala, te se na taj način uspostavlja redovan nadzor nad bankom. Izvješće koje je dano na primjeru je tromjesečno pa je relativno kraće od godišnjeg koje sadrži puno više informacija o upravljanju i kontroli rizika.

4.4.2 Izvještavanje za potrebe supervizora

Supervizorski izvještaji sastavljaju se na osnovi izvješća određenih Odlukom o statističkom i nadzornom izvješćivanju koja su dostavljena za relevantni datum (iznosi koji se odnose na stanja) ili relevantno razdoblje (iznosi koji se odnose na promjene), a u skladu s rokovima utvrđenima u Odluci o statističkom i nadzornom izvješćivanju i Odluci o supervizorskim izvještajima kreditnih institucija.⁸⁰

Na popisu supervizorskih izvještaja se nalazi i izvještaj o izloženosti kreditnom riziku po rizičnim skupinama (skraćeno RS4). U Izvještaju RS4 bilančne su izloženosti podijeljene u portfelj "Financijska imovina po amortiziranom trošku" i u portfelj "Financijska imovina po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit".⁸¹ Izvještaj o izloženosti prema dužnicima (ID4) prikazuje osim ostalih izloženosti, otpisanih potraživanja i izloženost kreditnom riziku. U izvještaju o izloženosti prema dužnicima stavke koje se odnose na izloženost kreditnom riziku te klasifikaciju bilančnih i izvanbilančnih izloženosti po rizičnim skupinama prikazane su na posljednji dan izvještajnog razdoblja, i to prema bruto knjigovodstvenoj vrijednosti, tj. prije umanjenja vrijednosti.⁸²

Izvještaj o izloženosti kreditnom riziku po rizičnim skupinama se sastavlja na temelju pravila čiji se primjer može vidjeti na slici ispod.

⁸⁰ Narodne novine (2019) Odluka o supervizorskim izvještajima kreditnih instrizucija. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 41A/2014., 127/2014., 67/2015., 119/2015., 7/2017., 44/2017., 120/2017., 85/2018. i 47/2019.) str. 3.

⁸¹ Narodne novine (2019) op.cit. str. 20.

⁸² IBIDEM str.23.

Slika 8. Pravila za sastavljanje izvještaja o izloženosti kreditnom riziku po rizičnim skupinama (RS4)

Tablica 3: Izvještaj RS4 – Izvještaj o izloženosti kreditnom riziku po rizičnim skupinama			Izvešće	Sektor	P porezni broj	Država	Instrument	Portfelj	Rizična skupina	Vrsta iznosa +	Vrsta iznosa -	Izračun
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dospjela potraživanja	RS4	1027	AA	*	*	HR	A0306	ATR	A1	02		
	RS4	2027	AA	*	*	HR	A0306	ATR	A2	02		
	RS4	3027	AA	*	*	HR	A0306	ATR	B1	02		
	RS4	4027	AA	*	*	HR	A0306	ATR	B2	02		
	RS4	5027	AA	*	*	HR	A0306	ATR	B3	02		
	RS4	6027	AA	*	*	HR	A0306	ATR	CC	02		
	RS4	7027										
												RS4(P1027 + ... + P6027)
Umanjenje vrijednosti	RS4	1028	AA	*	*	HR	A0306	ATR	A1	05		
	RS4	2028	AA	*	*	HR	A0306	ATR	A2	05		
	RS4	3028	AA	*	*	HR	A0306	ATR	B1	05		
	RS4	4028	AA	*	*	HR	A0306	ATR	B2	05		
	RS4	5028	AA	*	*	HR	A0306	ATR	B3	05		
	RS4	6028	AA	*	*	HR	A0306	ATR	CC	05		
	RS4	7028										
												RS4(P1028 + ... + P6028)
Financijski najam	RS4	1029	AA	*	*	HR	A0212	ATR	A1	01, 12		
	RS4	2029	AA	*	*	HR	A0212	ATR	A2	01, 12		
	RS4	3029	AA	*	*	HR	A0212	ATR	B1	01, 12		
	RS4	4029	AA	*	*	HR	A0212	ATR	B2	01, 12		
	RS4	5029	AA	*	*	HR	A0212	ATR	B3	01, 12		
	RS4	6029	AA	*	*	HR	A0212	ATR	CC	01, 12		
	RS4	7029										
												RS4(P1029 + ... + P6029)

Izvor: Interna dokumentacija PWC

Iz navedenog se vidi kako se za izračun izloženosti uzima izvještaj AA koji se sastoji od kolona poput šifre, naziva instrumenta, države, valute, portfelja, rizične skupine i ostalih opisnih varijabli koje se neće koristiti za dobivanje iznosa. Na temelju pravila se filtriraju podaci da se zbroje kategorije s istim svojstvima. To znači da će se primjerice iznos dospjelih potraživanja dobiti tako da se isfiltrira HR za državu, kod instrumenta, tj. šifre se odabere A0306, za portfelj se samo ostave stavke koje imaju ATR i još ostaje vrsta iznosa koja mora biti 02. Stavke koje su se dobile ovim filtriranjem se zbroje i tako se nastavlja sve dok se ne popune sve kategorije. Za ostale izvještaje je sličan postupak, razlika može biti u varijablama poput OIB-a ili oduzimanju iznosa s određenim brojevima šifre.

Na sljedećoj slici je prikaz dijela izvještaja RS4. Osim za financijsku imovinu po amortiziranom trošku, potrebno je dobiti vrijednosti i za financijsku imovinu po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit i za izvanbilanične obveze. Te tri stavke daju ukupnu izloženost.

Slika 9. Izvještaj o izloženosti kreditnom riziku po rizičnim skupinama

Tablica 3: Izvještaj RS4 – Izvještaj o izloženosti kreditnom riziku po rizičnim skupinama		Naziv kreditne institucije: OIB kreditne institucije: Oznaka izvješća: Datum:						
		A-1	A-2	B-1	B-2	B-3	C	Ukupno
UKUPNA IZLOŽENOST (1+2+3)	1001	2001	3001	4001	5001	6001	7001	
UKUPNA UMANJENJA VRIJEDNOSTI I REZERVIRANJA	1002	2002	3002	4002	5002	6002	7002	
UKUPNA BILANCNA IZLOŽENOST (1+2)	1003	2003	3003	4003	5003	6003	7003	
UKUPNA UMANJENJA VRIJEDNOSTI	1004	2004	3004	4004	5004	6004	7004	
1) FINACIJSKA IMOVINA PO AMORTIZIRANOM TROSKU (a+b+c+d+e)	1005	2005	3005	4005	5005	6005	7005	
UKUPNA UMANJENJA VRIJEDNOSTI U PORTFELJU	1006	2006	3006	4006	5006	6006	7006	

Izvor: Interna dokumentacija PWC

Izloženost, imovina i sve ostale grupe su poredane i po rizičnim skupina, a ukupni iznos se dobiva zbrajanjem svih rizičnih skupina po određenoj grupi. RS4 je jedno od zahtjevnijih izvještaja zbog količine informacija koje se moraju filtrirati i zbog velikog broja grupa i podgrupa (poput depoziti, krediti, dospjela potraživanja, umanjnja, rezidenti, nerezidenti, akreditivi, mjenice i sl.).

4.5 Učinci primjene Međunarodnog standarda financijskog izvještavanja 9 na financijski položaj banke

Kako bi se vidjelo na što točno Međunarodni standard financijskog izvještavanja 9 (preciznije, naknadno mjerenje financijskih instrumenata) najviše utječe, potrebno je razmotriti strukturu bilance. Na početku rada je već rečeno kako u aktivni banaka dominiraju krediti. Kako bi se ta tvrdnja dokazala, iz podataka Hrvatske narodne banke o kreditnim institucijama je zbrojena ukupna imovina svih banaka (21 banka) te je odabrano sedam banaka čija zbrojena aktiva čini 91% od ukupne aktive svih banaka.

Za izračun udjela kreditnih plasmana u ukupnoj imovini sedam najvećih hrvatskih banaka korišteni su izvještaji Hrvatske narodne banke - Bonitetni podaci o poslovanju kreditnih institucija. Za svaku instituciju su navedeni financijski podaci. Za izračun je potreban iznos aktive i linija Financijska imovina po amortiziranom trošku - Krediti i predujmovi. Rezultati su prikazani u tablici.

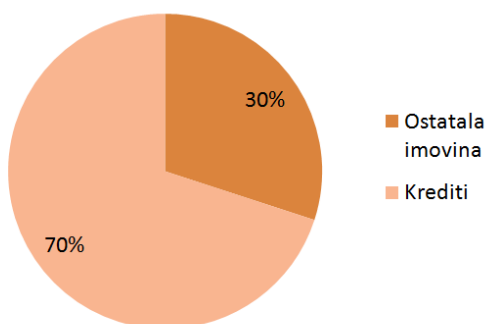
Tablica 1. Prikaz aktive i kreditnih plasmana sedam najvećih banaka u RH (u tis. kn, na dan 31.12.2018)

Naziv banke	AKTIVA	KREDITI PREDUJMOVI	RELATIVNI UDJELI kredita u aktivi
Zagrebačka banka d.d.	106.778.450	75.381.893	70,60%
Privredna banka Zagreb d.d.	76.810.264	52.582.337	68,46%
Erste&Steiermärkische Bank	58.258.265	42.177.001	72,40%
Raiffeisenbank Austria d.d.	31.130.141	19.110.261	61,39%
Hrvatska poštanska banka	20.730.995	13.704.167	66,10%
Addiko Bank d.d.	20.114.228	11.798.151	58,66%
OTP banka Hrvatska d.d.	19.248.526	12.555.341	65,23%
UKUPNO	333.070.869	227.309.151	68,25%

Izvor: Izrada autora

Ukupan iznos je dobiven zbrajanjem aktive sedam najvećih banaka i zbrajanjem kredita. Ta dva iznosa su stavljena u omjer gdje je nazivnik aktiva, a brojnik krediti. Udio plasmana u aktivi je slikovito predočen na sljedećem tortnom dijagramu na kojem je svjetlijom bojom prikazan udio kredita, a tamnijom bojom udio ostale imovine u aktivi banaka.

Slika 10. Udio kredita u ukupnoj imovini

Izvor: Izrada autora

Ovime se može doći do zaključka da se većina financijskih instrumenata naknadno mjeri po amortiziranom trošku, što znači da instrumenti naknadno mjereni po amortiziranom trošku imaju značajan utjecaj na financijski položaj banke.⁸³ Točnije, utjecaj mjerenja financijske imovine po amortiziranom trošku će imati veliki utjecaj zbog veličine te kategorije.

To znači da je bankarski sektor jako izložen kreditnom i valutnom riziku te se ponovno potvrđuje važnost kreditnog rizika za poslovanje banke. Bitno je spomenuti da je prije uvođenja Međunarodnog standarda financijskog izvještavanja 9, na snazi bio Međunarodni revizijski standard 39 u skladu s kojim je financijska imovina naknadno mjerena po amortiziranom trošku bila testirana na umanjenje na datum izvještavanja. Mana modela nastalog gubitka je prekasno priznavanje gubitaka, točnije gubitak umanjenja se priznavao u financijskim izvještajima i evidenciji tek kada je postojao objektivan dokaz da plasman neće biti nadoknadiv. Kod Međunarodnog revizijskog standarda 39 nema provođenja testiranja na umanjenje ukoliko ne postoji valjani dokaz o smanjenju vrijednosti kreditnog plasmana. Kada bi došlo do nepodmirivanja obveze, mogućnosti stečajnog postupka ili sličnih događaja koji izravno utječu na vrijednost plasmana, gubitak se priznao u bilanci kao smanjenje imovine i računu dobiti i gubitka kao rashod. Kako je navedeni model usmjeren na već nastale gubitke, a ne na identifikaciju i prevenciju gubitaka, Međunarodni standard financijskog izvještavanja 9 je uveo novi model priznavanja gubitaka - očekivani gubitak koji je prethodno objašnjen u ovome radu.

Kako model očekivanih kreditnih gubitaka nalaže određivanje gubitka prilikom stjecanja, formiranje rezerviranja za gubitke, ponovnu procjenu u svakom razdoblju i trenutno priznavanje promjene u očekivanjima kreditnog gubitka, umanjenje kamatnog prihoda za gubitak podaci su ažurirani i pravovremeni te stvaraju veću sigurnost.

Za očekivati je da će primjena Međunarodni standard financijskog izvjetavanja 9 imati utjecaj na smanjenje imovine banaka i veličinu dobiti upravo zbog značajnosti kreditnih plasmana u imovini. Nova klasifikacija financijske imovine je usmjerena na rizike, model očekivanog kreditnog gubitka je usmjeren na kreditni rizik i vodi se načelom opreznosti. Ovakav model djeluje preventivno te odmah pri izdavanju plasmana izračunava gubitak koji se evidentira u računu dobiti i gubitka i bilanci.

⁸³ Perčević, H., (2012) op.cit. str. 664.

Na temelju navedenih činjenica za pretpostaviti je da će se smanjiti ukupna imovina bankarskog sektora zbog ispravka vrijednosti, tj. umanjenja vrijednosti kreditnih plasmana, prihodi od kamata bi također mogli biti smanjeni (iako to može biti i rezultat rekordno niskih kamata), također trošak rezerviranja bi se trebao povećati.

5. ZAKLJUČAK

Banke su najvažnije institucije financijskog sektora u Republici Hrvatskoj, a predstavljaju i značajan subjekt cijelog gospodarstva. Temeljna funkcija banke je izdavanje kredita i primanje depozita, no osim tih poslova obavlja i druge poslove (platni promet, najam sefa i sl.) te na taj način stječe prihode. Nakon ekonomske krize 2008. postrožuju se zakoni i pravila vezani za poslovanje banaka kako bi banke ponovo vratile povjerenje građana i investitora. Za postizanje navedenog naglasak je stavljen na uspješno upravljanje rizicima.

Kako je temeljna aktivnost banke davanje kredita, banka je izrazito izložena kreditnom riziku. Upravljanje rizikom ili menadžment rizika označuje proces aktivnosti i pristup menadžmenta usmjeren na očuvanje imovine banke i sprečavanje rizika gubitka. Osnovni cilj upravljanja rizicima je povećanje transparentnosti rizika kako bi se olakšali cjelokupni procesi upravljanja i odlučivanja te donošenje poslovnih odluka koje će maksimizirati uspješnost poslovanja. U jednu od pet faza upravljanja rizikom ulazi i mjerenje rizika, naime, kreditna institucija dužna redovito mjeriti odnosno procjenjivati rizike koje je utvrdila u svojem poslovanju. Kada se kreditni rizik kvantificira, banka je dužna na odgovarajući način evidentirati smanjenje ili povećanje kreditnog rizika. Model očekivanih kreditnih gubitaka procjenjuje gubitke na temelju vjerojatnosti tijekom cijelog očekivanog trajanja plasmana. Plasmani koji se uredno otplaćuju ukaze u prvi stadij i očekivani gubitak se izračunava za 12 mjeseci, dok se kod rizičnijih plasmana očekivani kreditni gubitak se izračunava za cijelo vrijeme trajanja instrumenta. U trećem stadiju se nalaze plasmani kod kojih je gubitak zaista nastao. Za dužnike koji su u statusu neispunjavanja obveza potrebno je provesti ispravak vrijednosti jer se knjigovodstveni iznos i sadašnja vrijednost očekivanih novčanih tkova razlikuju. Ispravak vrijednosti je vidljiv u bilanci, a trošak rezerviranja se evidentira u računu dobiti i gubitka.

Banka je dužna objavljivati informacije o rizicima u financijskim izvještajima, pa tako i o kreditnom riziku. Informacije o kreditnom riziku se u godišnjem financijskom izvještaju nalaze u bilješkama u sklopu kojih se nalaze politike upravljanja rizicima. Kreditni rizik se u bilješkama analizira i prati po rizičnim skupinama, po djelatnostima, umanjenoj i neumanjenoj vrijednosti. Također izračunava se očekivani kreditni gubitak koji se može desiti zbog nastupa različitih scenarija.

Osim u godišnjeg izvješća, banke objavljuju i supervizorska i statistička izvješća kako bi Hrvatska narodna banka mogla učinkovitije provoditi nadzor. Supervizorska izvješća se sastavljaju na temelju slogova i uključuju informacije o kreditnom riziku, izloženosti valutnom riziku i ostalim utjecajima i rizicima kojima je banka izložena.

Svrha praćenja kreditnog rizika, njegovih komponenti, imovine koja mu je podložna je dobivanje realne slike o poslovanju banke i informacija pomoću kojih će se utjecati na smanjenje rizika. Zbog nove klasifikacije financijske imovine i korištenja modela očekivanih, a ne nastalih gubitaka, očekuje se utjecaj na profitabilnost i financijski položaj cijelog bankarskog sektora, upravo zbog toga što imovina po amortiziranom trošku ima veliki udio u aktivi hrvatskih banaka, što je i potvrđeno na primjeru sedam najvećih banaka.

LITERATURA

Knjige i članci

1. Barbaroša, N. (2000) Računovodstvo banaka, III izmijenjeno izdanje, Zagreb:TEB
2. Broz Tominac, S. (2012) Utjecaj računovodstvenog okvira i naprednog internog sustava rangiranja za procjenu kreditnog rizika banaka. Disertacija, Zagreb-EFZG
3. Broz Tominac, S. (2014) Računovodstveno praćenje kreditnog rizika u bankama. U: Akrap, A, ur. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu (12), Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 75-87.
4. Čulo, M. (2011) Analiza kreditne sposobnosti trgovačkih društava od posebnog javnog interesa. U: Bajo, A. i Ott, K. ur. Zbornik radova s konferencije: Hrvatski javni dug, upravljanje i izazovi tržišta. Zagreb: Institut za javne financije
5. Drvar, M. (2011) Dopuna modela očekivanih kreditnih gubitaka prema MSFI 9. Zgreb: Računovodstvo i financije, 60/11
6. Grbavac, J., Marjanović, Z., Živko, I. (2015) Rizici u poslovanju - upravljanje pristupom financija računovodstva. U: Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, izdanje 2015. Mostar: Ekonomski fakultet, str. 421.
7. Gregurek M., Vidaković, N. (2011.) Bankarsko poslovanje. Zagreb: RRIF
8. Greuning, H., Brajović, S. (2006) Analiza i upravljanje bankovnim rizicima . Zagreb: Mate
9. Greuning, H., Bratanović, S. (2006) Analiza i upravljanje bankovnim rizicima . Zagreb: Mate
10. Gulin, D. Perčević, H (2013) Financijsko računovodstvo: izabrane teme, Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
11. H. Volarević, M. Varović (2018) INTERNAL MODEL FOR IFRS 9 - Expected credit losses calculation, U: Butorac, G. ur. EKONOMSKI PREGLED, 69 (3). Zagreb: Hrvatsko Društvo Ekonomista. str. 269-297
12. IASB (2009) Financial instruments: Amortised cost and impairment, Draft Document, IASCF

13. Jakovčević, D., (2000) Upravljanje kreditnim rizikom u suvremenom bankarstvu. Zagreb: TEB
14. Laycock, M. (2014). Risk management at the top: a guide to risk and its governance in financial institutions. Chichester: John Wiley & Sons
15. Leko, V. (2008) Financijske institucije i tržišta. Zagreb: Mikrorad
16. Leko, V. (2012) Financijske institucije i tržišta. Zagreb: Ekonomski fakultet
17. Mishkin, F., Eakins, S. (2015) Financial markets and institutions 8 Edition. Pearson series in Finance, str. 598.
18. Narodne novine (2003) Odluka o kontnom planu za banke. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN, br.115/03)
19. Narodne novine (2006) Uputa za primjenu kontnog plana Zagreb: Narodne novine d.d. (NN, br. 115/03, 39/04 i 29/06)
20. Narodne novine (2009) Odluka o javnoj objavi bonitetnih zahtjeva kreditnih institucija. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 75/2009) čl. 16.
21. Narodne novine (2013) Zakon o kreditnim institucijama. Zagreb: Narodne novine d.d., (NN, br. 159/2013)
22. Narodne novine (2017) Odluka o klasifikaciji izloženosti u rizične skupine i način utvrđivanja kreditnih gubitaka. Zagreb: Narodne novine d.d., br.(NN114/2017)
23. Narodne novine (2017) Odluka o upravljanju rizicima. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 1/2015 i 94/2016)
24. Narodne novine (2018) Odluka o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja kreditnih institucija. Zagreb: Narodne novine d.d., (NN, br. 42/018)
25. Narodne novine (2019) Odluka o supervizorskim izvještajima kreditnih instruzicija. Zagreb: Narodne novine d.d. (NN br. 41A/2014., 127/2014., 67/2015., 119/2015., 7/2017., 44/2017., 120/2017., 85/2018. i 47/2019.)
26. Peran, M. (2017) Izvještavanje o rizicima poslovanja u godišnjem izvještaju, Diplomski rad, Split: Ekonomski fakultet
27. Perčević, H., Hladika, M., (2012) Utjecaj računovodstvenog tretmana naknadnog mjerenjafinancijskih instrumenata na financijski položaj i profitabilnost hrvatskog bankarskog sektora. U: Benić, Đ., ur. Ekonomska misao i praksa DBK. GOD. XXI. BR.2. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, str. 663-692.

28. Skupina autora (2000) Računovodstvo banaka, III izmijenjeno izdanje, Zagreb:TEB
29. Službeni list Europske unije (2016) Uredba komisije o usvajanju MSFI 9. Europska unija: Eur-lex br. 2016/2067
30. Službeni list Europske unije (2013) UREDBA o bonitetnim zahtjevima za kreditne institucije i investicijska društva i o izmjeni Uredbe (EU) br. 648/2012. Europska unija: Eur-lex. br. 575/2913
31. Vašiček, V. (2019) Računovodstvo financijskih institucija, predavanje. Zagreb: Ekonomski fakultet
32. Vašiček, V., Tominac, S. (2013) Disclosure of Credit Risk According To IFRS, Basel II Pillar3 and National Supervisor – Croatian Case
33. Vidučić, Lj. (2018) Financijski menadžment, X. izdanje. Zagreb: RRIF
34. Žager, K. (2008) Analiza financijskih izvještaja, Zagreb: Masmmedia

Internet izvori

35. Croatia banka (2019) Godišnje izvješće (online) Zagreb. Dostupno na: <https://www.croatiabanka.hr/media/147057/godisnje-izvjesce-za-2018-godinu.pdf>
36. EBA (2018) Smjernice za procjenu vjerojatnosti nastanka statusa neispunjavanja obveza (PD), procjenu gubitka zbog nastanka statusa neispunjavanja obveza (LGD) i tretman izloženosti u statusu neispunjavanja obveza, (online) dostupno na: https://eba.europa.eu/documents/10180/2192133/Guidelines+on+PD+and+LGD+estimation+%28EBA-GL-2017-16%29_HR.pdf/5fc16cb0-4117-4e53-a8ae-b4ab5ed6b6c3
37. EU (2013), Uredba 575, (online) Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hr/TXT/?uri=celex%3A32013R0575>
38. HNB (2018) Odluka o supervizorskim izvještajima kreditnih institucija. Narodne novine (online), 85/2018. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/526227/h-odluka-supervizorskim-izvjestajima-ki-npt.pdf/f56836d0-847b-4306-8bdd-5c9a1ebc4c25>
39. HNB (2019) Privremeni podaci o kreditnim institucijama (online) Zagreb. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija>

40. HNB (2019) Bonitetni podaci o poslovanju kreditnih institucija (online) Zagreb.
Dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/druge-monetarne-financijske-institucije/kreditne-institucije/pokazatelji-poslovanja-kreditnih-institucija>
41. KPMG (2018) Disclosures under IFRS 9, (online) dostupno na: <https://home.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2018/02/disclosures-under-ifs9.pdf>
42. Odluka o klasifikaciji plasmana:
https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_41_777.html
43. Sberbank (2017) Objava bonitetnih zahtjeva:
https://www.sberbank.hr/media/2514/javna-objava_311212.pdf
44. The IFRS Foundation, IFRS 9, (online) dostupno na: <https://www.ifs.org/issued-standards/list-of-standards/ifs-9-financial-instruments/>
<https://www.iasplus.com/en/standards/ifs/ifs9>
45. Zagrebačka banka (2019) Godišnji financijski izvještaj. (online) Zagreb: Zagrebačka banka. Dostupno na: <https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/financijski-izvjestaji>
46. Zagrebačka banka (2019) Javna objava bonitetnih zahtjeva (online) Zagreb.
Dostupno na: <file:///C:/Users/user/Downloads/javna-objava-bonitetnih-zahtjeva-31.3.2019.pdf>

POPIS SLIKA

Slika 1. Podjela rizika u bankarskom sektoru	14
Slika 2. Faze procesa upravljanja rizicima	19
Slika 3. Rezervacije u računovodstvenim politikama Croatia banke	28
Slika 4. Primjer tri stupnja kvalitete plasmana u financijskom izvještaju	35
Slika 5. Zajmovi umanjene i neumanjene vrijednosti na 31.12.2018. u tisućama kn.....	38
Slika 6. Pregled forborne kredita	39
Slika 7. Iznos izloženosti ponderiran rizikom i kapitalni zahtjevi Grupe Zagrebačke banke na dan 31.3.2019.	41
Slika 8. Pravila za sastavljanje izvještaja o izloženosti kreditnom riziku po rizičnim skupinama (RS4).....	43
Slika 9. Izvještaj o izloženosti kreditnom riziku po rizičnim skupinama	44
Slika 10. Udio kredita u ukupnoj imovini.....	45

POPIS TABLICA

Tablica 1. Prikaz aktive i kreditnih plasmana sedam najvećih banaka u RH (u tis. kn, na dan 31.12.2018)	45

POPIS FORMULA

Formula 1. Izračun jednogodišnje stope nastanka neispunjavanja obveza.....	29
Formula 2. Formula za izračun Očekivanog kreditnog gubitka	36

POPIS PRIMJERA

Primjer 1. Knjiženje kredita s dospijećem 1-3 mjeseca.....	9
Primjer 2. Izračun očekivanog kreditnog gubitka.....	36

ŽIVOTOPIS

Ime i prezime: Larisa Kovačić

Radno iskustvo:

8.mj 2019 – danas: PricewaterhouseCoopers, Asistent u revziji

10.2018 - 7.2019: PricewaterhouseCoopers, Pripravnik u reviziji

12.2017 – 10.2018: PBZ, Sektor upravljanja rizicima, Naplata potraživanja

02.2017-06.2017: Uriel komunikacije, Anketiranje

5.2017: Grad Zagreb, Član biračkog odbora

Edukacije i tečajevi:

30.08.2019 - ACCA, Udruženje ovlaštenih certificiranih računovođa u Velikoj Britaniji, položen ispit F3

12.05.2019 – srce, Sveučilišni računski centar, tečaj proračunskih tablica

5.2017 – Certificate of participation, Marketing madness, Ekonomski fakultet

4.2015 – Certificate of participation, Manager 20 – Youth reshaping the future, Ekonomski fakultet

2002 – 2013 Angla, škola stranih jezika, tečaj Engleskog jezika